

БЪРНАРД БЕКЕТ

ГЕНЕЗИС

Превод от английски: Емилия Ничева-Карастойчева, —

chitanka.info

На Рене, Емануел, Лудвиг и Алън

*Дали душата казва повече от
шепота*

на всички свои части?

*„Азът на
съзнанието“,*

Дъглас

Хофстатер

ПЪРВИ ЧАС

Анакс крачеше по дългия коридор. Чуваше единствено тихото бръмчене на въздушния филтър над главата си. Светлините бяха приглушени — точно както изискваха новите разпоредби. Анакс помнеше и по-сияйни дни, но не говореше за тях. Да мислиш за светлината като нещо отминало бе една от Големите грешки.

В края на коридора Анакс сви наляво. Провери колко е часът. Наблюдаваха я — поне така твърдяха слуховете. Вратата се плъзна тихо и безшумно като всичко в Академията.

— Анаксимандър?

Тя кимна.

Изпитната комисията се състоеше от трима — точно по правилата. Почувства облекчение. Подробностите около изпита се пазеха в тайна и подхранваха какви ли не слухове сред кандидатите.

— Въображението е незаконна рожба на времето и невежеството — повтаряше наставникът й Перикъл и винаги добавяше: — Не че имам нещо против копелетата.

Анакс харесваше учителя си. Зарече се да не го разочарова. Вратата се затвори зад гърба й.

Екзаминаторите седяха зад висока катедра от полирано тъмно дърво.

— Настанете се удобно — започна онзи в средата.

Беше най-едрият — Анакс за пръв път виждаше толкова висок и широкоплещест екземпляр. Двамата до него изглеждаха стари и немощни, ала тя почувства вперените им остри погледи. Днес не бива да прибързва с изводите. Освен катедрата не ги делеше нищо. Анакс знаеше, че изпитът се записва.

— Ще разговаряме пет часа. Имате право да доизяснявате въпросите, ако ви се сторят неясни, но това ще се отрази на крайния резултат. Разбирате ли? — подхвана изпитващият.

— Да.

— Искате ли да попитате нещо, преди да преминем към изпита?

— Ще ми се да зная какви ще бъдат въпросите.

— Съжалявам, не разбирам какво...

— Пошегувах се.

— Аха. Ясно.

Лоша идея. Никаква искрица одобрение в погледите им. Анакс се почуди дали да не се извини, но мигът отлетя безвъзвратно.

— Анаксимандър, времето ти започва да тече. Пет часа върху избраната от теб тема. Животът и епохата на Адам Форди, 2058–2077. Адам Форди е роден седем години след създаването на Платоновата република. Ще ни обясните ли кои политически обстоятелства довеждат до основаването на Републиката?

Къде е уловката? В реферата си Анакс ясно посочваше, че изследванията ѝ обхващат само живота на Адам. Комисията прие предложението без забележки. Поназнайваше нещичко за политическата обстановка, естествено — кой ли не поназнайва — но тя не беше в специалността ѝ. Може да скалъпи някакво ученическо изложение, разбира се, но толкоз. Началото не ѝ хареса. Дали да не възрази? Това ли очакват от нея? Погледна ги, за да се ориентира, но не прочете нищо в безизразните им каменни лица.

— Разбра ли въпроса, Анаксимандър? — попита единият.

— Разбира се. Съжалявам... Просто... няма значение.

Опита се да забрави безпокойствата. Пет часа. Предостатъчно, за да покаже знанията си. Анаксимандър подхвана:

— Всичко започва в края на третото десетилетие от новото хилядолетие. Както при всяко начало, лошите пророци са много. Първите опити в областта на генното инженерство по-скоро плашат обществото. Международната икономика все още разчита основно на петрола; шири се мнението, че светът е изправен пред катастрофален недостиг. Регионът, наричан по онова време Среден изток, е политически нестабилен, а Съединените щати — ще използвам тогавашните топографски обозначения — се замесват във война, която според мнозина нямат никакъв шанс да спечелят, защото не познават местната култура. САЩ защитават собствените си интереси под благовидния предлог, че налагат демокрация, и криворазбраните им очаквания удрят на камък. От двете страни на барикадата се надига фундаментализъм и през 2032 година първите прояви на Западния тероризъм в Саудитска Арабия се определят от мнозина като искри,

които ще разгорят непотушим пожар. Обвиняват Европа, че е изгубила моралните си устои, а бунтовете за независимост от 2047 година се разглеждат като свидетелства за неизбежния упадък на обществото. Китай, превърнал се в доминираща сила на международната сцена, възприема курс (според собствения му термин) на „активна дипломация“. Пробуждат се страхове, че се задава нов глобален конфликт. Икономическата експанзия заплашва околната среда като цяло. Биоразнообразието стига нечуван минимум; и последните противници на тезата за глобалната промяна на климата променят мнението си след прашните бури от 2041. Накратко — планетата се изправя пред множество предизвикателства и към края на петдесетте обществото е обзето от песимизъм и усещане за надвиснала заплаха. Лесно е, разбира се, да проявяваш мъдрост от висотата на изминалото време, но от наша гледна точка можем категорично да заявим, че човечество не е имало причини да се страхува от нищо освен от самия страх. Една-единствена опасност е грозяла човешкия род — помръкването на духа.

— Дефинирайте понятието „дух“ — намеси се изпитващият с отлично школуван глас.

И най-евтиният филтър е способен да постигне същия ефект. Само че тук думата си казваше не технологията, а овладяността, доведена до съвършенство.

Екзаминаторите долавяха всяко трепване, всяка пауза. Това, естествено, им помагаше да решат. Анакс внезапно се почувства мудна и невзрачна. В главата ѝ още отзвучаваха последните заръки на Перикъл: „Искат да проверят как реагираш на предизвикателства. Не се колебай. Говори. Думите ще те отведат до смисъла. Довери им се.“ Тогава всичко ѝ изглеждаше толкова лесно! Сега чертите ѝ се изостриха, проправяше си път към думите, търсеше ги като приятел в тълпата. Страхът се опитваше да я сграбчи.

— Под дух разбирам преобладаващите по онова време настроения. Човешкият дух обуславя способността да посрещаш несигурното бъдеще с оптимизъм и любознателност, той подклажда вярата, че проблемите и противоречията са разрешими. Той е увереност. И е нещо крехко. Страхът и суеверията го помрачават. От 2050 година, когато започнал конфликтът, светът живее във времена, изпълнени със страх и суеверия.

— Разкажете ни повече за суеверията.

— Суеверието е необходимостта да възприемаш света като причинно-следствена обусловеност. Както вече споменах, по онова време религиозният фундаментализъм е във вихъра си, но нямам предвид този тип суеверие. Двадесет и първи век е обладан от вярата в елементарната причинност. И най-обикновеният феномен съдържа в себе си куп варианти и вероятности, но човешкото съзнание е неспособно обхване тази сложна плетеница. В трудни времена, когато вярата в бог е подложена на съмнение, на преден план излиза култът към конспирацията. Така е и тогава. Неподготвени да отдадат злощастията на случайността, неспособни да приемат незначителността си на фона на една по-мощна структура, хората започват да търсят чудовища сред себеподобните. Медиите насаждат страх и мнителност. Повечето хора изгубват способността да си вярват един на друг. За всяко нещастие, което ги сполетява, пресата съчинява обяснения. И обяснението винаги е от плът и кръв и с конкретно име. Хората се боят дори от съседите си. На всички нива — индивидуално, обществено и национално — търсят белези за злонамереност. И ги откриват навсякъде, защото, който търси, намира. Ето го истинското предизвикателство пред хората от онова време. Предизвикателството да се доверят един другиму. И предизвикателството ги сломява. Това имах предвид под помръкване на духа.

— Благодаря за разяснението. Сега да се върнем към епохата. Как се стига до създаването на Републиката?

Както предвиди Перикъл, звукът на собствения ѝ глас я тласкаше напред. Заради това се смяташе за добър кандидат. Мислите ѝ следваха думите или по израза на Перикъл: „Всеки е различен и тук се крие твоята сила.“ Макар историята да бе изтъркана, стара и повтаряна стотици пъти, Анакс успя да я въплъти в нови думи. Колкото по-надълбоко се потапяше в нея, толкова по-уверена се чувстваше.

— Първите изстрели на Последната война се дължат на недоразумение — продължи Анаксимандър. — Денят е седми август 2050. В продължение на осемнадесет месеца японско-китайският алианс се опитва да сформира коалиция, под чийто контрол да се осъществи проект против разпространението на емисии от серен диоксид, с цел да се ограничи парниковият ефект на въглерода в атмосферата. Коалицията не се сработва заради недоверието, което

вече споменах. САЩ блокират инициативата, защото в нейно лице виждат налагането на нов световен ред. Китай, на свой ред, смята, че Съединените щати нарочно ускоряват климатичните промени, за да сложат прът в колелата на китайската икономика. Напълно логично Китай предприема план за едностранни мерки. Самолетът, свален над американското въздушно пространство, и по-точно над Тихия океан, всъщност пренасял посадъчен материал, но, както на всички ни е известно, САЩ упорито се придържали към официалната версия, че нарушителят е военен самолет с враждебни намерения.

— Добре ще е, ако приемете, че ние не знаем нищо по въпроса.

Анакс сведе извинително глава. Страните й порозовяха от срам. Изчака знак да продължи. Напразно. При други обстоятелства би въстанала срещу проявената грубост, но сега продължи:

— Платон създава военна база, за да защити глобалните си икономически интереси. Натрупва състояние благодарение на атомните технологии и го умножава с разумни инвестиции в биопречистващата индустрия. Състоянието и контактите му позволяват по-добре от мнозина други да предвиди резултата от ескалиращия конфликт между суперсилите. С присъщото си благоразумие съсредоточава финансовите си активи на група острови на края на света — Аотеароа. Когато започва войната, Платон и съдружниците му държат седемдесет процента от икономиката на островната група, която вече е почти напълно независима и в технологичен, и във финансов план. Заради обтягането на международната обстановка Платон успява лесно да убеди хората от приемната си родина да изградят ефективна отбранителна система. Голямото морско ограждение на Републиката — и досега считано за връх на инженерната мисъл на двадесет и първи век, започва да функционира през 2051 година, единадесет месеца след началото на Последната война. През 2052 — годината на първата чумна епидемия — Републиката е изолирана от света. Боготворят Платон като спасител на Аотеароа, а когато от външния свят започват да долитат все по-мрачни вести, той си спечелва славата на спасител на човечеството. През юни 2053 година предаванията на световните медии секват и островитяните от Републиката решават, че тя е последното обитаемо кътче на планетата. Очакват бежанци, разбира се, и щом се появяват, ги ликвидират незабавно. Самолет е свален без никакъв опит за връзка

с екипажа. В първите дни хората се събират по скалите, за да наблюдават фойерверките от избухващите на хоризонта кораби, пресекли минираната зона. С течение на времето експлозиите намаляват, а лазерните оръдия прихващат все по-малко въздушни цели. Тогава островитяните се обръщат към Платон с молба да застане начело и да ги поведе към по-добри времена.

— Добро изложение, Анаксимандър. И обектът на твоето изследване — Адам Форди — е роден в новосъздадената Република. Преди да се насочим към необикновения му живот, би ли ни разказала накратко за основаната от Платон Република?

Анаксимандър продължи:

— Според историците мотото на Републиката е само по себе си достатъчно красноречиво: „Напред към миналото.“ Платон, или по-скоро съветниците му, защото днес смятаме Елена за ключова фигура в установяването на социалния порядък на Републиката, налагат нов консервативен стил. Платон проповядвал, че отдалечавайки се от естественото си състояние, хората сами предизвикали Упадъка. Човечеството приемало промените безкритично, забравило най-фундаменталната научна догма — че промяната означава гибел. Платон убеждавал островитяните, че ще възродят славата на великите цивилизации само ако създадат общество, основано на ред и стабилност. Според Платон петте „велики заплахи“ за реда били нечистото зачатие, поквареното мислене, индивидуализмът, търговията и пришълците. Решенията му били радикални, но уплашените хора се доверили на обещанията му. „Държавата ви спаси, сега вие трябва да работите усърдно, за да спасите държавата“ — повтарял Платон.

Разделили населението на четири класи, базирани на ДНК анализи: работници, войници, техници и философи. След раждането разделяли родителите и децата и не огласявали данните за произхода им. Към края на първата година подлагали малките на тест, след което ги насочвали към съответната група или ги ликвидирали. Подлагали ги на интензивно физическо и интелектуално обучение. Борбата и гимнастиката, математиката и генетиката били задължителни предмети. През лятото децата ходели голи — считали, че така се намалява подтикът към индивидуализъм. Най-добрите атлети прехвърляли от класата на работниците към войнишкото съсловие, дори и ДНК тестовете да отчитат други данни. Най-добрите в сферата

на знанието пък насочвали към техническата класа, но не и по-нагоре. Философското съсловие било запазена територия за малцина. Жените и мъжете живеели отделно, хранели се и спели в съответната комуна. Не забранявали ухажването и получила ли разрешително от Отдела за генетични вариации, двойката имала картбланш да сключи брак. Но дори и след сватбата младоженците продължавали да живеят в комуната, а прекараното заедно време било строго регламентирано. Това, струва ми се, е достатъчно въведение в основните аспекти на ранното Републиканско общество.

Макар да съзнаваше, че не бива да очаква признаци на одобрение от комисията, Анакс ги гледаше като първолак, вперил поглед в учителя си. Надяваше се да прочете не поощрение, а поне някакво признание. Но не беше в училище, а в Академията.

— Кой те обучаваше, Анаксимандър? — попита единият екзаминатор.

— Перикъл. Основно. И в колежа ми помагаха, естествено; занимавах се и сама, но...

— Перикъл.

Изпитващият произнесе името със страхопочитание. Анакс обаче не успя да долови дали е за добро, или за лошо. Зачака следващия въпрос с надежда най-сетне да стигнат до темата, в която се чувстваше най-уверена — забележителния живот на Адам Форди.

— Как мислите, успял ли е Платон да постигне целите си? — попита екзаминаторът.

— Зависи как дефинирате целите му — започна Анаксимандър. — Ако е искал да наложи еднолична власт — според мен един от основните му мотиви — влиянието му, поне приживе, е несъмнено. По-трудно е да се прецени обаче, ако питате дали е съумял да създаде идеалната държава, в която човекът и обществото да реализират целия си потенциал. От историческа перспектива може би щеше да е по-лесно да отсъдим, ако Адам Форди не беше се раждал.

Почувства как си отдъхва само при споменаването на името му. Три дълги години мислите ѝ се въртяха все около него. Макар Адам да бе живял дълго преди появата ѝ на бял свят, Анакс имаше чувството, че го познава не по-зле от близките си. Беше изучила стотици протоколи, набавила какви ли не данни и, най-важното, по израза на Перикъл „имаше усет за него“. Не успее ли да впечатли комисията сега,

значи не ѝ оставаше никакъв шанс. А тогава... Не, по-добре да не мисли изобщо за такъв вариант. Нали обеща на Перикъл.

— Да, Адам — вметна изпитващият.

Анакс все още не беше срещала човек, в чийто глас да не прозвучи страхопочитание при споменаване на името му. Новите мислители преразглеждаха ролята му с лайтмотива: „Няма значение от коя клечка лумва огънят, важното е, че тъкмо тя е разпалила пожар.“ Ала и те поемаха дъх, преди да го произнесат.

— Анаксимандър, първо искам да чуя нещо за атмосферата, в която живее Адам, и за обкръжението му. Кой са родителите му, как е преминало детството му? Нощта, когато е бил караул, е известна на всички, всеки може да разкаже събитията дума по дума, но животът на Адам не е започнал тогава. Как според теб се е стигнало до този момент?

— Адам е роден през 2058 — започна Анаксимандър. — Първата година го отглеждат в детския център „Тана“. Според легендата майка му го белязала и се преместила в центъра, за да бъде край него, но това почти сигурно не е вярно. Отново се сблъскваме с мита за причинността. Хората, които искат да разберат как се е формирал Адам, не се задоволяват с отговора „всичко и нищо“. Знаем обаче, че Адам се ражда във философската класа. В края на първата година е подложен на обичайните физиологични тестове, изследват и генома му. Потвърждават принадлежността му към съсловието, но бележат файла му с предупреждение. Поне два генетични маркера предполагат бъдеща непредсказуемост в поведението му. Всъщност прословутият Меморандум на Кларк препоръчва да се разгледа възможността за ликвидиране на детето. При нормални обстоятелства щяха да го изследват отново след два месеца. 2059 обаче е годината на втората голяма чумна заплаха; Кларк умира и всичките ѝ вещи са изгорени, за да се предотврати опасността от зараза. Нови тестове така и не се провеждат. Откриват грешката едва когато Адам вече е преминал вербалните тестове и ликвидирането е немислимо. Неразборията с документите продължава, предупредителните забележки остават на заден план и така и не достигат до училищните власти.

— И той влиза направо във философския клас? — намеси се изпитващият.

— Да — потвърди Анаксимандър. — Архивите показват, че блестящият му интелект впечатлявал веднага — особено в областта на математиката и логиката. Отдавала му се и борбата; на тринадесет представя града си на годишния турнир. Тогава за пръв път проявява индивидуализма, който по-нататък го подтиква да изиграе значимата си историческа роля. На турнира среща момиче на име Ребека, също състезателка, и решава, че двамата трябва да се сприятелят. Не го спира фактът, че тя живее в друг град, дори на друг остров. Последната вечер Адам се скрива сред куфарите на съотборниците ѝ. Пропътува седемстотин мили южно от мястото, където живее, и с помощта на Ребека се укрива цели три дни. Накрая готвачът го открива в склада със суха храна на комуната на Ребека. Адам се връща у дома с черен предупредителен знак. Моделът е оформен. Момчето е буйно, импулсивно, наказанията не го плашат, а женската компания го привлича неудържимо. Обикновено тези отклонения довеждат до автоматично прехвърляне на детето в работническото съсловие, но учителката на Адам се застъпва за него, подчертавайки огромния му потенциал. Правят компромис и го прехвърлят в елитната Републиканска гвардейска академия. Това решение, може да се каже, променя коренно историята.

— Ако вярваш в простата причинно-следствена обусловеност.

За пореден път Анакс се изчерви от елементарната грешка. Слуховете твърдяха, че кандидатът няма право на повече от два подобни пропуска. Но пък мълвата разпространяваше какво ли не. Не беше време за такива размисли. Както я предупреди Перикъл, разказът я беше погълнал. Зарече се да внимава с коментарите.

— А ние, естествено, не вярваме. Съжалявам.

Не срещна разбиране. Почуди се какво ли би могло да ги извади от равновесие. Дали и в домовете си се държаха по същия начин?

— Разкажи ни как се стига до задържането на Адам — намеси се единият от комисията.

— През 2075 Адам е седемнадесетгодишен. Завършил е сред първите военната академия, която стимулира спортната му страст. Помолихте ме да мина на ареста, затова само ще отбележа мимоходом, че четирите черни точки в свидетелството му от академията са причина да го назначат като караул в наблюдателна кула на южния бряг на северния остров. По онова време „призрачните“ кораби са рядко

срещано явление; смята се, че заплахата от бежанци е несъществена. Оживление цари на север, където по непотвърдени данни са забелязани нови летателни обекти. Стражите рапортуват, че по залез-слънце виждат малки въздухоплавателни съдове ниско над хоризонта и слуховете се разпространяват мълниеносно въпреки стриктния контрол върху републиканските медии. Като предохранителна мярка най-добрите войници са дислоцирани на север, а ученията с лазерни оръжия и изстребители — засилени. Същевременно войници като Адам — наскоро завършили и с противоречиви досиета — ги насочват към наблюдателните кули, пръснати по далечното южно крайбрежие. Адам изкарва на пост седем месеца без никакви инциденти. По време на делото той разказва — и това вероятно отговаря на истината — за обзелата го досада. Войниците действат по двама и дежурствата им се следят и контролират стриктно. Кулата представлява малка наблюдателница, до която се стига по една-единствена стълба; издигната е върху метална конструкция, заобиколена от електрифицирана мрежа. Наблюдателниците са тесни, едва побират двамата дежурни. Задачата им е елементарна — да следят дългата непрекъсната линия на Голямото морско ограждение: висока метална мрежа, разположена на петдесет метра навътре от точката на отлива и издигната на тридесет метра над нивото на океана. В горната част е покрита с бодлива тел, а край нея плават малки мини. Ако някой или нещо от външния свят доближи оградата, стражите трябва да действат безапелационно. Ако става дума за голям плавателен съд (почти невъзможно, понеже с тях се справяли подвижните, сателитно насочвани мини на външната отбрана), дежурните трябва да бият тревога. След пет минути над целта закръжавали въоръжени с лазерни оръжия хеликоптери и преносителите на евентуални зарази се изпарявали в небитието. Малките и по-често срещани съдове, приближаващи от време на време към оградата с един-двама измъчени мореплаватели на борда, изискват по-специални действия от страна на караула. Сигнализират на централата, единият излиза от кулата и се насочва към мястото за стрелба, където го очаква лазерна установка с малък радиус. Дежурните всяка сутрин запаметяват кода за задействане. Вторият войник остава в кулата и съгласно инструкциите държи на мушка тила на колегата си. Заповедите са безкомпромисни. При най-малкото колебание запътилият се към лазерното оръжие

войник трябвало да бъде разстрелян — без предупреждение и без разкаяние. Във войнишките кръгове се разказвали много истории за свади между дежурните, завършили по този начин, и само глупаците се впусkali в спорове с партньорите си.

— Как определяш отношенията между Адам и партньора му? — попита екзаминаторът.

— Всички разговори между дежурните се следели и записвали, така че имаме представа как се е отнасял Адам към партньора си Джоузеф. Ще добавя само, че компютърът държал нащрек лостовите. Налагало се да коригират компютърните изображения на екрана, да запомнят и повтарят компютърно генерирани кодове и инструкции. Казвам това, защото с ваше разрешение смятам да ви представя разговора между Джоузеф и Адам в деня преди инцидента.

— Щом мислиш, че това ще осветли въпроса.

Анакс пое дъх. Перикъл я бе уверил, че идеята е добра, макар наизустяването да е елементарен подход и повечето наръчници съветваха явяващите се на изпит да го избягват. Дали екзаминаторите се опитват да я предупредят? По-добре да не мисли. Ще последва съвета на Перикъл. Ще го накара да се гордее с нея. И с уточнението, че записът е от 18.40, два часа след началото на дежурството, Анакс предаде дословно диалога между Адам и неговия партньор Джоузеф.

Джоузеф: Виждаш ли нещо?

Адам: Мда.

Джоузеф: Какво?

Адам (по-силно): Кораб, по-голям от планина, напредва към оградата. Издига се над водата, о, Господи, той лети, натъкнали сме се на летящ съд. Оръдията му сочат право към главите ни! Боже мой, всички ще загинем!

Джоузеф: Добре де, само попитах. Нали знаеш, че записват разговорите?

Адам: Никой не ги прослушва.

Джоузеф: Откъде си сигурен?

Адам: Ако следяха бръщолевенето ми, досега да са се намесили.

Джоузеф: Светиш, човече!

Адам: Зная.

Джоузеф: Натисни жълто, после оранжево.

Адам: Ъхъ. Просто изчаквам.

Джоузеф: Започвай! После ще ти е трудно да го запомниш.

Адам: Оранжево, синьо, зелено... да почакаме... два пъти оранжево. Ще се справя.

Джоузеф: (неспокойно): Натискай, човече.

Адам: Давай ти!

Джоузеф: Не ми е разрешено. Твоите бутони са.

Адам: Че кой ще разбере?

Джоузеф: Аз.

Адам: Хайде!

Джоузеф: Не го помня!

(Чува се сигнал.)

Джоузеф: Десетте секунди изтекоха! Не е честно, Адам! Ще ни накажат и двамата. Знаеш как е.

Адам: Няма да ни накажат.

Джоузеф: Натисни бутоните!

Адам: Добре де, добре. (Бавно, за да го подразни.) Натискам ги. Жълто, оранжево, синьо, зелено, оранжево, оранжево, зелено, жълто и червено... дали не беше зелено, забеляза ли?

Джоузеф: Ще те застрелям, не се шегувам!

Адам: Червено.

(Бръмченето спира.)

Адам: Е, успокой ли се?

Джоузеф: Защо винаги създаваш проблеми?

Адам: От скука. За да не заспя.

(Дълга пауза. Чува се чукане на клавиши.)

Джоузеф: Мислиш ли, че има оцелели отвъд?

Адам: Откога даваш караул тук?

Джоузеф: Пет години.

Адам: Колцина си застрелял?

Джоузеф: Трима-четирима. Течението ги довлече... Искam да кажа, знаеш какво...

Адам: На север забелязали нови въздухоплателни съдове.

Джоузеф: Просто слухове май.

Адам: Всичко е слухове.

Джоузеф: Като се замисля, доста време мина от чумната епидемия. Останалите сигурно са развили имунитет. И може би се

опитват да изграждат наново. Логично е.

Адам: Или просто умират бавно.

Джоузеф: Последните не ми се сториха болни.

Адам: Нали знаеш, че ни записват?

Джоузеф:(поразтревожено): Нали каза, че не слушат.

Адам: Освен ако не стане нещо.

Джоузеф: Какво например?

Адам: Да се смахна и да те разстрелям.

Джоузеф: Тогава ще ми е все тая дали ще прослушат какво си говорим, или не.

Адам: Значи няма от какво да се страхуваш.

Джоузеф: Мислиш ли, че хората там са започнали да строят наново?

Адам: Замислял ли си се защо онези, които ни изпращат да убиваме, никога не отвърщат на огъня? Според мен войната и чумата са ги върнали хиляда години назад. Новите въздушни кораби сигурно са големи балони. Мисля, че само това могат да направят.

Джоузеф: Знаеш ли за какво си мечтая?

Адам: За какво?

Джоузеф: За една кока-кола.

Адам: Аз не си падам чак толкова по колата.

Джоузеф: Че как така? Сигурно си опитвал по празници.

Адам: Най-обикновена напитка.

Джоузеф: Нали знаеш, че едва са възстановили рецептата. В последния момент, преди да изгубим връзка, някой се сетил да я поиска. Всеки си мислел, че другите я знаят.

Адам: Ама че си лековерен! Колата си е най-обикновена напитка.

Джоузеф: Не съм съгласен... А ти за какво си мечтаеш?

Адам: За жена.

Джоузеф: Жена?

Адам: Тук и веднага. Можеш да погледаш. Колко често се виждаш с жена си?

Джоузеф: Знаеш, че не бива да говорим за това.

Адам: Не ни позволяват много неща, Джоузеф. Нали така? Обзалагам се, че по-често се виждам с жени, макар да не съм женен.

Джоузеф: Ама че самохвалко!

Адам: Точно така, Джоузеф. Фукам се.

Тук свършваше възстановеният запис.

— И какво според вас осветлява този разговор? — попита екзаминаторът.

— Черти от характера му.

— Нещо похвално?

— Нещо важно.

— Не е ли просто празно бърборене? Двама отегчени мъже си запълват времето.

— Разговорът показва що за човек е Адам.

— Обяснете ни.

— Адам е младшият дежурен — започна Анакс. — Джоузеф е с пет години по-старши и доста по-опитен, но от думите им добиваме точно обратна представа. Според мен Адам се опитва да доминира във всяка ситуация. Важно е да го отбележим. Тук се коренят неприятностите.

— Разкажете ни какво се случва по-нататък.

— На следния ден забелязват обекта. Според архивите Адам и Джоузеф застъпват на пост в 15.30. Денят е топъл и ясен. Няма вълнение. Наблюдателницата е издигната върху скала и от нея се вижда южният остров отвъд пролива. Следят периметър от десет морски мили. В ден като този с просто око виждала следващата кула на север. Според документите Джоузеф наблюдавал, а Адам преглеждал снаряжението. Именно Адам обаче забелязал обекта.

Адам: Охо, ето малко разнообразие!

Джоузеф: Какво си наумил пак?

Адам: Погледни надясно, драги ми партньоре. Забеляза ли?

Джоузеф: Какво?

Адам: Прегледаха ли ти очите, преди да те сложат на пост?

Джоузеф: Зрението ми си е добре.

Адам: Тогава проблемът е в мозъка.

Джоузеф: Добре де, видях. (Силно.) Наистина го виждам!

Адам: Хубаво. Успокой се сега.

Джоузеф: Бий тревога!

Адам: Съвсем мъничка е.

Джоузеф: Не съм сигурен.

Адам: Виж на екрана, глупако!

Джоузеф: Нали знаеш, че държа заредена пушка?

Адам: Нали знаеш, че да заплашваш партньор е измяна?

Джоузеф: Ще ме оправдаят.

Адам: Не. Обектът е миниатюрен. Най-много двама-трима. Добре, че не си изхаби патроните за мен.

Джоузеф: Твой ред е. Провери в списъка.

Адам: И още как.

Двамата вдигат поглед от наблюдателните екрани към морето и после отново вперват очи компютъра. Образът се проявява. Скенерът не греши — лодката наистина е малка. Откъм говорителя за връзка с най-южната кула долита глас:

— Забелязахте ли го, момчета?

— Абсолютно, Рут, наша е — отвръща Джоузеф.

— Прихващайте ги тогава.

— Само една е — уточнява Адам.

— Внимавай. Може би останалите се крият — предупреждава Джоузеф.

— Да си чувал някой някога да се е крил? — контрира Адам.

— Не е невъзможно. Само те предупреждавам. Зареди ли? Тръгвай тогава. Следя те.

— Почакай, Джоузеф.

— Трябва да тръгваш.

— Искam само да уточня с какво си имам работа.

— Ще ти кажа, ако забележа нещо неочаквано.

— Само секунда.

Адам се взира в екрана. Нарушава правилата. Стрелецът трябва да излезе от кулата, преди да идентифицира жертвата. Преди войникът да разбере с какво си има работа, пушката на партньора трябва да е взела на мушка тила му. Съвсем логично. Независимо колко добре е обучен, случва се войникът да се разколебае да разстреля безпомощна жертва. А в чумави времена държавата не възнамерява да поема рискове. Ръката на Джоузеф се плъзва към пушката:

— Знаеш заповедите.

— О, Боже, виж — момиче е! Малко момиче. Откъде, по дяволите, се взе! — възкликва Адам.

И двамата вперват поглед в екрана. Лодката наистина е миниатюрна. Като по чудо е успяла да преплава чак дотук от най-близката суша. Адам зърва очите на девойката. Описва ги пред съда — огромни и уплашени, вторачени неразбиращо в огромната метална бариера, извисяваща се над океана. Импровизираното триъгълно платно на лодката е продрано и непотребно. Тя се клатушка в опасна близост с експлозивите. С треперещ глас Джоузеф се обръща към Адам:

— Моля те, човече, тръгвай. Не искам да те застрелям.

— Джоузеф, досега не съм ти казвал...

— Какво?

— За пръв път ми е.

— Как така? Виждал съм досието ти!

— Подменено е.

— Как?

— По-добре да не знаеш.

— Хубаво. За пръв път ти е. Не се безпокой. Не е толкова трудно. Същото е като при обучението. Прицелиш ли се, не е нужно дори да гледаш.

— Май няма да мога.

— Нямах избор.

— Та тя е момиченце!

— Ще те застрелям, ако се наложи.

— Нека аз да гледам.

— Какви ги говориш?

— Ти върви. Аз ще гледам. Не мога да ти обясня, просто така ще е по-лесно. Ако видя как е, следващия път няма да се колебая. Сигурен съм. Хайде, знаеш, че е по-лесно, отколкото да ме застреляш.

Джоузеф се съгласява. По-лесно е да убиеш непознатия — и без това полумъртъв и вероятно чумав, — отколкото да застреляш хладнокръвно колегата си в тясната кабинка. Адам съзнава, че Джоузеф няма друг избор. Пред съда Адам обяснява, че е знаел какво

ще се случи. Медиите раздухват хладнокръвието, с което манипулира партньора си.

— А вие как мислите? Мислите ли, че Адам е действал хладнокръвно? — обади се изпитващият.

Най-сетне Първият въпрос, на който Анаксимандър е подготвена да отговори изчерпателно. Навлизат в нейната област.

— Последвалите събития могат да се тълкуват по два начина, макар Адам да настоява, че правдоподобна е само собствената му версия, изложена след ареста. Седял в наблюдателницата и държал на мушка Джоузеф като по учебник. Джоузеф стигнал до лазерното оръжие и го насочил към малката лодка. Адам за пръв път виждал как убиват човек и макар част от него да го тласка да извърне поглед, очите му оставали приковани в злокобната гледка. Наблюдавал как Джоузеф въвежда кода и зарежда лазерното оръжието. Следвайки инструкциите, Адам проверил на екрана дали хората на плавателния съд не заплашват колегата му. За втори път се вгледал в очите ѝ и този път не успял да откъсне поглед. Била шестнадесетгодишна, само с една по-малка от него, но изглеждала състарена от трите месеца, прекарани без вода и храна в морето. Била слаба и сякаш на косъм от смъртта. Адам увеличил изображението на лицето ѝ. Протоколите от разследването го потвърждават. Изглеждала объркана, вперила неразбиращ и замъглен поглед във фаталния край на своето пътешествие — голямата бариера. Адам казва, че идеята се появила внезапно, като просветление. Сякаш още преди да вземе решение, пушката му проехтяла в тясната стаичка. Погледнал към лазерната установка и видял как партньорът му се сгъва одве, а в главата му зее дупка. Контролната кула реагира почти незабавно: „Регистрирана е стрелба. Моля, рапортувайте.“ Адам се идентифицира и обяснява: „Джоузеф е ликвидиран. Пред оградата има малка лодка с момиче на борда.

Джоузеф се поколеба, сър.“ „Сигурен ли си, че на лодката има само един?“ „Да, сър.“ „Трябва да го довършиш, Адам.“ „Зная, сър.“ „Рапортувай, щом приключиш. Ще изпратим заместник. Поздравления, Адам. Републиката ти благодари.“ „Благодаря, сър.“ Адам съзнава, че времето работи срещу него, че центърът очаква лазерното оръдие да се задейства. Заобиколил бежешком падналия си колега и се запрепъвал по тясната пътечка към океана. Виждал как малката лодка се носи по повърхността на косъм от плаващите мини.

Адам помахал, за да привлече вниманието на момичето. Не знаел дали го чува, не знаел дори дали разбира езика му. Извикал: „Можеш ли да плуваш?“ Погледнала го, но не отговорила. Била твърде далеч, за да долови изражението на лицето ѝ. Отново викнал: „Трябва да скочиш от лодката. Плувай насам. На север!“ Посочил ѝ посоката. „Ще те пресрещна по-надолу. Ще те преведа през пролуката. През вратичка. Чакай ме до нея. Не докосвай шамандурите в никакъв случай. Разбираш ли ме? Трябва да взривя лодката ти. Моля те, махни ми, ако си разбрала.“ Отчаяно зачакал отговор. Нищо. Помахал отново. Тя му отвърнала плахо. Залагайки на голата надежда, че го е разбрала, Адам се закатерил обратно към заредената лазерна установка. Бутнал тялото на Джоузеф настрана и се прицелил. Момичето не се виждало. Дали е схванала какво ѝ казва, или се е свлякла изтощена на палубата? Нямало как да разбере. Стрелял и лодката се изпарила със свистене над разбунената повърхност. После се обадил на контролната кула. Разговорът бил кратък. С треперещ глас съобщил: „Адам вика кула 62IN. Задачата изпълнена. Коритото ликвидирано.“ „Поздравления, Адам. Заместникът пристига след десет минути. Остани на пост. Ние ще се заемем с тялото.“ „Благодаря, сър.“ Но Адам не остава на пост. По протежение на цялото ограждение били разположени малки обезопасителни врати с дистанционно управление; на теория се отключвали само при едновременно задействане на няколко кода — от техника по поддръжката на сектора и от централата в щабквартирата на отбранителното поделение, Адам знаел, че може да излъже системата, макар в началото да настоява, че вратата просто била повредена. Спорен е въпросът, откъде е черпил информация, но да не забравяме колко любознателен и интелигентен е бил Адам. Склонна съм да вярвам, че по време на обучението си е събирал сведения, иначе недостъпни за обикновения войник. Често се набляга върху популярността на Адам сред нежния пол. Напълно е възможно в общество, което налага връзките да се осъществяват дискретно, той да си е набавял информация и по този начин. Някои историци отиват още по-далеч и съобщават, че Ребека — приятелката му от турнира по борба — е експерт по електронна охранителна техника. Предполагат, че двамата са поддържали връзка, макар да няма свидетелства, доказващи това твърдение. Без значение как, Адам успява да отвори вратичката. Притичва по каменистия бряг и с плуване стига оградата.

Нелека задача, защото, въпреки че в онзи ден морето е спокойно, отворите са разположени на най-недостъпните места. Адам разказва, че първо си помислил, че е закъснял. Момичето висяло от другата страна на ограждението, но под повърхността и с потопено във водата лице. Адам споделя как вдигнала глава и очите им се срещнали през мрежата. Издърпал я през вратата и я извадил на брега. Не говорела, но вече — понеже не останала в лодката — бил сигурен, че го разбира. Завел я в малка пещера в долната част на скалата. Скрил я, дал ѝ дневната си дажба храна и обещал да се върне. Тя се облегнала на камъка и преди да затвори очи, му се усмихнала благодарно. Поне така гласи неговият разказ. Заместникът на Джоузеф го сварва при лазерната установка, мокър до кости, сведен и хлипащ над тялото на мъртвия си приятел. Заместникът се казва Натаниъл — добродушен мъж към края на службата. Решава, че младият войник изстрадва стореното и се съгласява да не разгласява какво е видял. Адам му благодари и довършва смяната. Същата нощ се връща в пещерата, този път с вода, храна и завивки. Благодарение на грижите му още на следния ден пътешественичката успява да се поизправи и на завален английски да му разкаже историята си.

— Споменахте, че съществуват две версии на събитията — намеси се изпитващият. — Спрете се по-подробно на втората.

— От самото начало разследващите се усъмняват в показанията на Адам — заради доброто познаване на оградата и терена под скалата, заради неправдоподобната история, с която заблуждава заместника, заради начина, по който манипулира Джоузеф. Предполагат, че действията му са предварително обмислени и пристигането на лодката е планирано. Шокът, предизвикан от вестта за пробива през охранителната система, подклажда сложни и параноични теории.

— Но вие ги отхвърляте?

— Да.

— Защо?

— Историята е оборила всички конспиративни теории — започна Анаксимандър. — Сложните схеми водят до грешки, а грешките подхранват предразсъдъци.

— Звучите като Перикъл.

— Използвам негови думи, но чувствата са лично мои. Що се отнася до Адам, струва ми се по-добре да повярваме на неговата

история. Обикновена човешка реакция на разгръщаща се в момента ситуация. Конспиративната теория държи на своето — че всичко е предварително подготвено и контролирано. Но малката едномачтова лодка е почти разбита. Как е успяла да стигне до точната кула в точното време? И как са се разменяли подробните сведения от двете страни на ограждението? Никой досега не е предложил разумно обяснение. Макар центърът за контрол да реагира съгласно готови предписания, вариации все пак са допустими. Мястото, откъдето тръгват заместниците, определя времето, за което пристигат. Натаниъл дошъл след петнадесет минути, но можело да са две или пък час. Ако действал по предварителен план, Адам щял да подготви храна, облекло и медикаменти за новодошлата. Знаем обаче, че на следния ден той започва трескаво да се снабдява с всичко изброено и така подклажда (поне отчасти) подозренията на властите. Аз обаче вярвам на историята, представена ни от самия Адам. Очите им се срещнали и почувствал, че трябва да предприеме нещо.

— А така ли е?

— Кое?

— Налагало ли се наистина да действа?

— Смятам, че всеки трябва сам да си отговори на този въпрос.

— От земи, опустошени от най-страшната чумна епидемия в историята на човечеството, пристига непозната корабоплавателка — подхвана екзаминаторът. — Строги правила регламентират процедурата. Подтикнат от емоционален порив, Адам избира да убие приятеля си и да рискува безопасността на своята общност. Ще уточните ли, моля, дали осъзнавате, че действията му не могат да бъдат преценявани еднозначно?

Анаксимандър се поколеба. Не бе подготвена за този ред на мисли. Интересите ѝ бяха в областта на историята, не на етиката. Можеше да обясни мъчителния процес на събиране на сведения, от които бе сглобила историята на Адам Форди, но не можеше да предложи метод за оценка на събитията. Беше си изградила мнение, естествено. Всички имаха мнение. Всички дискутираха — вкъщи, в училище, в развлекателните центрове. Ала не бе готова да защити идеите си, не и официално. Нямаше необходимата квалификация. Перикъл я бе посъветвал да отговаря на всеки въпрос възможно най-изчерпателно и правдоподобно. Предупреди я, че ще се опитват да я

поставят натясно, да я изненадват с неочаквани гледни точки. Сега тя продължи предпазливо:

— Всеизвестно е, струва ми се, че общността ни симпатизира на Адам. И това не би трябвало да ни изненадва с оглед на значимото място, което той заема в историята ни. Според някои, естествено, действията му са равнозначни на подвиг. Мнозина са податливи на този подтик.

— А вие?

— Казвам, че всички го имаме. Доколкото схващам въпроса ви, питате ме дали одобрявам този импулс, или смятам, че трябва по-скоро да го сдържаме. Адам е обзет от съчувствие към безпомощното момиче. Разпоредбите изискват да пренебрегне съчувствието, а доводите за подобни разпоредби са необорими. Дори и да е убеден, че заплахата от чума е отминала, не е разумно да поема сам отговорността за решение, което засяга цялата нация. Той не е експерт по вирусология. От друга страна, вярвам, че онези, които изпитват необходимост да осмислят действията на Адам като героизъм, инстинктивно схващат значимата роля на съчувствието. Една постоянна доза емпатия навярно е задължително условие за успешното функциониране на обществото.

За пръв път и у тримата изпитващи настъпи видима промяна. Поизправиха се. Председателят сякаш се извиси още по-високо, очите му светеха.

— Искате да кажете, че общество, опустошено от чумата, е за предпочитане от общество, разядено от безразличие?

— Прекрасно структурирахте проблема — отбеляза Анаксимандър.

— И какъв е отговорът ви?

— Мисля, че с оглед на обстоятелствата романтизмът на Адам е неоправдан, ала историята доказва, че имаме причини да му бъдем благодарни.

Възцари се тишина. Чакаха да продължи, но Анакс знаеше, че се е отървала на косъм, и замълча, решена да не се оставя повече да я подвеждат.

— Интересен отговор — вметна един от изпитващите.

— Въпросът беше интересен.

— Сигурен съм, че следите внимателно часовника. Първият час от изпита мина. От време на време ще ви молим да излизате от стаята, за да определяме по-нататъшната насока на разговора.

— Искате да изляза сега?

— Ако нямате нищо против.

— А времето?

— Ще спрем хронометъра.

ПЪРВА ПОЧИВКА

Анакс усети как вратите се плъзгат зад нея. Поредният неочакван ход. „Един час мина, остават още четири. Спокойно“, рече си. Пред входа на чакалнята стоеше охранител. „Сигурно за да ме спре, ако се опитам да се свържа с някого“, помисли си тя. Беше по-възрастен от нея. Погледна го и се усмихна. Той се извърна.

Анакс се зарече да използва пълноценно почивката. В интерес на истината паузата бе съвсем навременна. Излъга ги. Не го съзнаваше, докато не се почувства принудена да го изрече на глас; усещането бе толкова странно, че няма как да не са забелязали. Да, действията на Адам бяха романтични, нерационални, неоправдани. Ала ги излъга, щом поискаха да коментира реакциите му.

Не знаеше дали би сторила същото на негово място, но бе сигурна, че Адам е постъпил правилно. Опита се да потисне това ново и опасно прозрение и да се съсредоточи върху следващата част от изпита — несъмнено подробностите около ареста на Адам и последвалия съдебен процес. Напомни си колко добре е подготвена, колко много иска да успее, колко щастлива ще бъде да зърне лицето на Перикъл, когато му съобщава резултата.

След половин час чакане Анакс попита:

— Знаете ли колко време ще им отнеме?

Охранителят се обърна към нея. По изражението му прочете, че не е очаквал да го заговори.

— Откъде да зная? — отвърна с изненадващо мек и тих глас. Изобщо не приличаше на охранител.

— Помислих си, че ако често сте тук...

— За пръв път ми е. Никога не съм бил тук.

— Но ме наблюдавате?

— Какво? — по лицето му се изписа объркване.

— Нали сте охранител? Задачата ви е да не ми позволявате да се свързвам с никого.

— Няма как, дори и да решите. Всяко ъгълче на сградата се следи. Електронният трафик също.

— Зная. Просто реших, че сте допълнителна мярка...

Охранителят се разсмя.

— Какво има? Нещо смешно ли казах?

— И аз си мислех същото. За вас.

Чак сега Анакс забеляза втората врата.

— Значи и вие сте...

— Да, излязох оттук.

— И как върви?

— Не зная. Не очаквах да има почивки.

— И аз. Изнервящо е, нали?

— Малко.

— Между другото — казвам се Анакс.

— Приятно ми е. Сок.

— Какво изследвате?

— Мислиш ли, че е разрешено да обсъждаме тази тема?

— Иначе не биха ни оставили в една стая.

— Вероятно ни наблюдават — предположи Сок.

Анакс го одобри. Първите й впечатления обикновено не я подвеждаха. Държеше се топло. Несъмнено беше приятен човек.

— Трудни въпроси ли ти задаваха? — попита го Анакс.

— Доволен съм от повечето. Затрудни ме един, свързан с етиката. Не ми е по специалността. Но да не се задълбочаваме.

— Същото се случи и с мен.

Сок видимо се поободри. Погледна я изучаващо. Наведе се рязко към нея, а Анакс изненадано се отдръпна. С едва доловим приглушен глас Сок промърмори:

— Внимавай. Знаят повече, отколкото си мислиш.

Изправи се и се вгледа в нея, но тя замълча. Не го познаваше. За какъв се смята? Защо поема такъв риск? Точно в този момент, сякаш да подчертае опасността, вратата се плъзна настрани.

ВТОРИ ЧАС

Анакс тихо прекрачи прага, отбягвайки очите на Сок. Погледна към екзаминаторите. Чувстваше се по-напрегната отпреди. А те — и тримата — изглеждаха сякаш изобщо не се бяха помръднали от местата си. Опитва се да си представи разговора им.

Председателят на комисията я изчака да заеме мястото си и веднага зададе следващия въпрос. Все едно почивката бе плод на въображението ѝ.

— Какви обстоятелства довеждат до ареста на Адам?

— Подробностите около задържането му са предвидими. Както вече споменах, действията му при спасяването на момичето — по очевидни причини познато в историята като Ева — по-скоро изглеждат спонтанни, отколкото планирани. Както при всеки случай на наложителна екзекуция, записите от кулата от периода преди убийството на Джоузеф са изслушани внимателно и размяната на ролите по време на инцидента събужда подозрение. Експертите, изпратени да огледат морското ограждение, констатира човешка намеса. Проследяват опитите на Адам да осигури храна и вода и макар той да използва откраднатата регистрационна карта, го поставят под непрекъснато наблюдение. Активират проследяващия му чип и когато на следната нощ се измъква от спалнята, цял карантинен военен взвод тръгва по петите му.

— Не ви ли се струва нелогично технически грамотен човек като Адам да не знае за проследяващия чип? — намеси се изпитващият.

— Спори се много какво е мотивирало действията на Адам в онзи момент. И отново плод на конспиративните теории е предположението, че хората са способни да контролират стриктно събитията. Аз смятам, че ситуацията се усложнява бързо и неочаквано. По онова време Адам е по-скоро един уплашен човек.

Действал е по съвест и изведнъж светът му започва да се разпада с шеметна скорост.

— Романтична интерпретация.

— Напротив — прагматична. Адам е в клопка. Знае, че няма към кого да се обърне, ала е направил своя избор и е отговорен за живота на спасеното момиче. И така, напълно безразсъдно довежда силите за сигурност до пещерата, където тя е скрита, и военните атакуват.

— Какво се случва в пещерата?

— Съмнявам се, че някога ще узнаем със сигурност. На военните строго е заповядано да заловят Адам и Ева живи заради съмнения, че играят роля в по-мащабен заговор. Според официалните документи силите за сигурност са организирали хитра засада. Едва ли е необходимо да обяснявам, че тази версия е изгодна на военните. В противен случай би означавало, че не са подозирали за разклоненията в пещерата и са се втурнали в погрешния тунел. Адам и Ева били в дъното на по-късия, когато чули атакуващите. Адам бил въоръжен с пушката на Джоузеф, която предния ден оставил в пещерата. Останел ли там, щели да го открият. Ужасен, разбира, че е изправен пред избор — да зареже Ева и да се опита да избяга, преди военните да осъзнаят грешката си, или да я вземе със себе си. Наясно бил, че обезсиленото момиче ще го забави, но все пак предпочел втория вариант. От свидетелските показания по делото узнаваме как го молела да я остави. Напразно. Нямали никакъв шанс. Пред входа на пещерата дебнели стражи. Атакуващите скоро осъзнали грешката си и се върнали назад. В пещерата било тъмно, лъчите на фенерите се пречупвали в грапавите стени, а ехото обърквало нападателите. По-късно Адам разказва как останал с впечатление, че го атакуват от двете страни. Както и да е, той зарязал прикритието на скалите и открил стрелба по връщащите се войници. Трупат се грешка след грешка. Никой не помислил доколко е уместно използването на зашеметяващи оръжия в тясната пещера. Стените отразявали шоките лъчи и нападателите всъщност поразявали партньорите си. Затова пък оръжието на Адам било предназначено да убива. Ето защо загиналите единадесет не са доказателство, както смятат някои, че Адам е обучен в тайни бойни техники от секретно подривно поделение. По-скоро можем да опишем операцията с израза на тогавашните военни: ПНВП — „Положението е нормално, всичко е прецакано.“ Адам и Ева са въдворени в карантинния център; подробните изследвания показват, че и двамата не са податливи на който и да било от познатите видове чумна зараза. Резултатите не са огласени публично, а от публикуваните данни става

ясно, че Ева е развила нетипичен имунитет срещу всички, дори и най-вирулентните форми на болестта. Официалните лица уверяват обществеността, че Ева не е и носител на вируса, но резултатите доказват тезата, че чумата все още вилнее отвъд морската бариера. Така започва най-известното дело в историята на Републиката.

— На практика процесът не е необходим — намеси се изпитващият. — Желанието на републиканските власти да разпитат заловените е разбираемо, но нищо не ги задължава да прибегнат до открит процес. Вероятно са се изкушавали да действат при закрити врати с довода, че боравят с класифицирани данни. Както поне един историк посочва, не е било необходимо дори да уведомяват обществеността за инцидента. Решението делото да се води публично е предназначено. Обяснете ни как се стига дотам.

— Ще насоча вниманието ви към един по-ранен разговор в кулата между Джоузеф и Адам — започна Анаксимандър. — Джоузеф заявява, че според него чумната заплаха вече е отминала. Смятам, че младото поколение по онова време е на същото мнение. Минали са повече от двадесет години от издигането на морското ограждение. Първото поколение на Републиката е следяло по медиите новините за ужасите на Последната война.

Пред очите му е протекла първата биологична атака и последиците от нея. Наблюдавали са зловещите залези и са преживели безкрайните зими на 2031 и 2032 година. Станали са свидетели внезапното затишие; на края на медийната информация, на началото на неизвестността. Живели са със скрити зад маски лица, взрени в защитните ограждения, ужасени, че всеки момент врагът ще се появи на хоризонта. През онези дни дори северният вятър предизвиквал страх — дали не носи спори на предавани по въздушен път болести. В такава обстановка Републиката безпроблемно поддържала структурата си. Хората следвали разпоредбите, понеже живеели заедно, обединени срещу общия враг, срещу общата заплаха. Но времето тече. От страховете остава само спомен. С ужаса се свиква и той охлабва хватката си. Хората започват да си задават въпроси за света отвъд. Други подлагат на съмнение самата Република. Избухват протести, из въздуха се носи недоволство. Само три седмици преди ареста на улицата застрелват жена, опитала се да спаси детето си от ликвидация. И най-важното — отношението към самите лидери е нееднозначно.

Републиката обещава, че най-добрите и най-блестящите ще бъдат философи. Обучени в изкуството на мисълта, те ще провеждат мъдра и напредничава политика за доброто на всички. Програмата „Изкуствен интелект“ е огласена с фанфари. Очакванията са бомбастични — ново поколение мислещ робот ще отърве наследниците им от най-досадната работа. Девизът „Вашите деца няма да са работници“ е разтръбен нашироко, ала, както често се случва — колкото по-пламенно е обещанието, толкова по-грандиозен е провалът. През 2068 година загиват тринадесет войници — прототип на екскавационен робот прекарва екипа над миниран контролно-пропускателен пункт. Започва нова програма — налага се моделът на философа Уилям за напредък посредством социализация. Уилям е наясно с ограниченията на мрежите, разчитащи на обратната връзка. Радикалният мислител изобретява нова система, която нарича „хаотична емергенция“. Този модел изисква програмата да се създава в обучителна среда на принципа, наричан днес „каскадна евристика“. През 2073 година първият подобен модел е поставен сред подрастващи от философското съсловие в един от северните детски центрове. В продължение на шест месеца постиженията на робота отразяват огледално напредъка на децата. Андроидът развива елементарни езикови умения и сравнително фина моторика, която му позволява да участва в елементарни игри и дейности. Републиканските медии широко разгласяват успеха, а философската класа е подложена на натиск да изпраща децата си в експерименталния детски център.

— В началото казахте, че Републиката не позволява връзка между родители и деца — вметна екзаминаторът.

— Природата винаги успява да се наложи и през 2068 година е приет закон, по силата на който тази забрана не важи за философската класа. Може би затова някои окачествяват събитието от 2074 като жестока справедливост. Роботът от поколение „хаотична емергенция“ е наречен Еволюция 3. По време на най-обикновена игра на криеница — по ирония на съдбата заснета от камерите като част от рекламна заставка в подкрепа на кандидатурата на философа Уилям за Управляващия съвет — роботът се нахвърля върху съучениците си. Докато деактивират машината, седем деца са убити, а един учител — тежко ранен. Това слага край на изследователската програма и нанася поредния удар върху философската класа и господството ѝ в

Републиката. Много историци обичат да подчертават, че Адам е катализатор на провала на Републиката. Истината е, че Републиката вече е в упадък, а съдебният процес е последният опит на философите да предотвратят назрялата революция. Анаксимандър погледна часовника. Изненада се колко бързо са изтекли още тридесет минути. Навлязла в познати води, Анакс бе сигурна, че звучи по-уверено.

— Представихте правдоподобно мотивите на Републиката да съди Адам публично, но очевидно нелепата им тактика по време на процеса все още предизвиква недоумение. Как се объркват толкова фатално?

— С неохота ви давам най-точния поне според мен отговор — просто съдбата им е изиграла лоша шега. Напълно възможно е по мое мнение да си умен и компетентен и въпреки това обстоятелствата да те сломят. Отново се връщам към основната тема. Конспиративната теория е мъртвородена, понеже предполага, че хората държат в ръцете си всички средства за постигане на желания резултат, Процесът се проваля наистина, но не заради лошия замисъл на Републиката. Всъщност, предвид ситуацията, в която са поставени — спад в обществената подкрепа, охлабване на правилата и процедурите, революционни настроения — мисля, че са избрали правилен курс. Понякога обаче и най-точната стратегия се проваля. Философският съвет е изправен пред предизвестен проблем. Още в зародиш Републиката посява семената на собствената си гибел. Първата алинея на Платон, с която започва Републиканската харта, е следната: „Народът се изявява най-пълноценно в рамките на Държавата. Понеже хората са Държавата, а Държавата е народът.“ Основателите на Републиката пренебрегват умишлено индивида и така си затварят очите за елементарната истина. Единственото свързващо звено между отделните личности са идеите. Идеите се променят и разпространяват; хората формират идеите, но и идеите в същата степен преобразуват хората. Основателите на Републиката вярват, че разделяйки децата от родителите и партньорите един от друг, ще сложат край на типичната човешка привързаност и ще я подменят с вяност към държавата. Но настъпват неочаквани обрати. Хората са принудени да живеят в големи еднopolови комуни. Хранят се, забавляват се, спят и работят заедно; и общуват. Републиката всъщност създава инкубатор за нови идеи. Макар да контролира информацията, свеждана до знанието на

обществото, тя няма власт над начина, по който тази информация се обработва в главите на мъжете и жените. По онова време Платон вече е старец, а Елена е починала. Лейтенантът на Платон — жена на име Аристотел, е поела кормилото. Личните бележки, които си води редовно, показват, че е наясно с ширещите се настроения. Съобщение до Платон, написано четири месеца преди съдебния процес срещу Адам, гласи: „Искаме от хората да поставят държавата над себе си, без да съзнаваме ограниченията на това предписание. И най-плахото животинче роптае, когато пренебрегват потребностите му. Народът вече не вярва в заплахата, надвиснала някога над него; приема като даденост жизнения стандарт, на който се радва. Гражданите са презадоволени и в умовете им се мътят други мисли. В комуните се носят слухове. Макар и невидими, те кръжат и набират сили като живо създание. Хората разговарят за право на избор, за възможности, за свобода. Искат да променят своя свят.“ Думите й ясно показват предизвикателството, пред което е изправен Съветът. Предизвикателство, което не могат да надмогнат, но все пак трябва да опитат. Ще използват процеса, за да размахат друга заплаха пред лицата на хората. Ще изфабрикуват улики, представящи Адам като пионка в далеч по-мощен заговор. Властите искат да посеят безпокойство, да всеят у хората страх, че чумата се е изродила в по-вирулентна форма, че през защитните ограждения и друг път са прониквали подривни екземпляри. Възнамерявали да внушат, че сред тях вече има хора, дошли отвъд заграждението, и те подготвят мощна инвазия. Накратко — стремят се да върнат хората към онова състояние на несигурност и безпокойство, което благоприятства създаването на Републиката. „Промяната е равнозначна на гибел“, диктум втори. Профилът на Адам го превръщал в идеално средство. Миналото му е белязано от проблеми, слави се като единак, бунтар и индивидуалист. Лидерите объркват гледната точка. Предполагат, че щом олицетворява всичките им страхове, хората също ще се уплашат от него. Недооценяват магнетизма му. Не очакват, че народът ще го превърне в герой. Процесът се излъчва във всички комуни. Надеждите на Съвета се оправдали — процесът влиза под кожата на хората, но мненията им скоро се отклоняват от предвиденото. Не възприемат Адам — красив младеж с очарователна усмивка — като предател. Той разказва на съдиите, че щом зърнал момичето да се носи безпомощно край

плаващите експлозиви, си помислил за незнайните си сестри, за любимите жени, с които не може да се среща открито. Казал, че е оставил сърцето да го води, че трябвало да послуша повика. Споменал, че доброто може да се търси само дълбоко в душата и че една нощ в затвора сънувал как Голямата морска бариера рухва във водите. Делото се развивало отчайващо за Съвета. Планирали да го приключат с публична екзекуция, но още през втората седмица си дали сметка, че такъв ход ще предизвика метежи. Съветът сам копаел гроба си, когато на сцената излязъл философът Уилям. Тук ще си позволя да се върна малко назад. Макар Еволюция 3 да завършва пагубно, програмата „Изкуствен интелект“ продължава да се развива, макар и не публично. Много влиятелни личности все още се надяват, че единственото спасение за Републиката е създаването на ново поколение роботи, достатъчно надеждни да изпълняват функциите на работническото и военното съсловие. Според тях само хората в дъното на социалната йерархия имат основания да протестираат и следователно стабилно е само общество, в което няма нисши класи. Аристотел, макар и да не прокламира открито тази идеология, е склонна да приеме съображенията ѝ. Преди да обясня какво е мястото на философ Уилям в картината, ще се отклоня към някои технически подробности. В началото (поне до края на двадесети век) индустрията в сферата на изкуствения интелект страда от липса на въображение. Изследователите погрешно приемат, че техните първи компютри са добър функционален модел на мозъка, и упорито програмират мислещи машини. Чак през двайсетте години на нашето хилядолетие, когато инженерите и творците обединяват усилията си, става ясна природата на така наречения емергентен комплекс. „Не можем да програмираме машината да мисли“, е девизът на новаторската компания „Артфинк“, в която Уилям се обучава, „но можем да програмираме машината така, че мисленето да я програмира.“ До момента, когато ще се появят първите работни модели обаче, все още ни дели дълъг път. Първите опити са грубовати и на практика безуспешни. Философът Уилям обаче — гений в областта — постояненствал. По времето на процеса бил сигурен, че е създал нов тип изкуствен интелект, способен да развие истински интерактивен интелект. Проблемът пред Уилям бил, че, както при децата, оформянето му изисквало активна комуникация с човешки същества.

Роботът се нуждаел от другар — да го наблюдава, да разговарят и да се учи от него. От четири години философът Уилям тайно „отглеждал“ новия прототип и развитието му надминало и най-смелите очаквания. Уилям обаче се опасявал, че Арт (както го нарекъл и оттук насетне и аз ще използвам шеговитото прозвище) ще спре да прогресира. Философът обяснява страховете си в следната статия:

Макар да създадох Арт, аз не го разбирам. Така най-точно и адекватно мога да опиша резултата от експериментите си. Напредъкът на Арт ме изненадва с всеки изминал ден, но напоследък забелязвам, че изненадите стават по-малко. Поведението на Арт се е стабилизирало в предсказуем модел, в което само по себе си няма нищо тревожно — нали тъкмо това очакваме от подрастващите. Опасявам се обаче, че достигаме тавана твърде бързо. Може би пиша тези редове с предубедеността на прекалено взискателен и горд родител, но съм убеден, че творението ми може да постигне много повече. Проблемът е, че аз — авторът на програмата — съм отговорен и за формирането му. Щом Арт е спрял да ме изненадва, значи несъмнено и аз съм спрял да изненадвам Арт. Той непременно трябва да бъде изложен на външно влияние, преди насочващите и разпределящи механизми да се изключат и да го превърнат в дете, лишено от стимули и с едва мъждукаща любознателност. За съжаление, след инцидента в детския център няма да е никак лесно да се намери подходящ кандидат за процеса.

Философът Уилям следи на екрана как се развива делото срещу Адам и вижда идеалното разрешение на проблема. Уилям се явява пред Съвета и предлага компромисна присъда. Няма да екзекутират Адам, нито ще го хвърлят зад решетките като обикновен затворник. Напротив — ще му дадат шанс да се реабилитира с уникална общественополезна дейност. Ще стане другар на пълен щат на Арт в контролирана и сигурна среда. Поддръжниците на Адам ще приемат присъдата като проява на снизхождение и признание за уникалните му способности. Пред критиците му присъдата ще бъде представена като арест, а възможните рискове — силно преувеличени. Ясно е, че философът Уилям е загрижен не за бъдещето на Републиката, а творението му да разгърне пълния си потенциал, преди той, вече на

преклонна възраст, да склопи очи. Адам несъмнено е интелигентен и провокативен младеж — отличен стимул за Арт — и на всичкото отгоре не е в състояние да откаже. Когато обсъжда предложението на философа Уилям, Съветът не се задълбочава особено в естествените последици от програмата „Изкуствен интелект“. Отсъждат според единствен критерий — „дали предложената стълба ще ни измъкне от дупката, в която пропаднахме.“

— Как приел предложението Адам? — прекъсна я изпитващият.

— Ако не се лъжа, с думите: „По-добре е от смъртта“.

Председателят на комисията се изправи рязко, обърна се първо към колегата си вдясно, после към седналия отляво и кимна:

— Вторият час приключи. Предлагам да прекъснем.

ВТОРА ПОЧИВКА

Вратата се плъзна настрани и се отвори. Този път Анакс излезе от стаята по-окрилена. Разказваше им, сякаш говори пред Перикъл на някой от безкрайните им подготвителни семинари.

Този път в чакалнята нямаше никого и Анакс остана насаме с мислите си. Те, естествено, се насочиха към скъпия ѝ наставник и първата им среща.

Анакс си имаше любимо място — един мост над града. Често ходеше там след часовете. Обикновено сама. Не беше единак, просто приятелите ѝ не обичаха разходките. „Пропускате страхотен залез“, пишеше им Анакс и винаги получаваше един и същ отговор: „Копирай го тогава.“ Любимата шегичка на връстниците ѝ.

През последните години в училище Анакс започна да осъзнава, че е различна от другите. Не разбираше премереното равнодушие, появило се ненадейно и поразило като чума съучениците ѝ. Сякаш бе пропуснала цял стадий в израстването. Опита се да поговори с най-добрата си приятелка Тейлс.

— Май нещо не съм в ред.

— Какво искаш да кажеш?

— Май не съм като вас. Все още обичам да уча. Не разбирам за какво си говорите. Не ме интересуват слуховете. Копнея по добрите стари времена. Липсват ми игрите.

— Просто ти трябва повече време да пораснеш.

Тейлс звучеше сто процента убедена, че това непременно ще се случи, рано или късно.

Анакс не беше толкова сигурна.

И така всяка лятна вечер след училище, вместо да се втурне у дома и да се включи в груповото изпращане на съобщения — което я вълнуваше колкото електромагнитна буря — Анакс поемаше нагоре по хълмовете. Не само заради залезите, макар че дългите дни и полъхът на северния вятър им придаваха неотразима прелест. Бризът лъхаше откъм морето. Сякаш стоеше на края на света. Ходеше заради гледката.

От върховете на хълмовете водите изглеждаха посребрени, а на фона им се очертаваха тъмните силуети на ръждясалите огромни пилони, крепели някога Голямото морско ограждение. На запад се стелеха руините на Стария град — порутени и обрасли с трева: земята ги зовеше при себе си. „Прекрасна гледка“, мислеше си Анакс, макар досега да не беше чувала някой да я описва така.

В последния клас насърчаваха най-добрите кандидати да специализират. Анакс бе добра ученичка, макар и не сред първенците. Изборът ѝ — животът на Адам — беше всичко друго, но не и оригинален. Учениците се сблъскваха с темата още в първите класове. Но историята я привличаше неустойчиво. Именно затова изкачваше отново и отново хълмовете. Заради гледката към океана, гледката, която той е наблюдавал от кулата. Мъртвият град, мястото, където се завръщал всяка нощ — да се нахрани, да поспори с приятели, да съблазнява. Останките от Голямото ограждение от негово време. Всеки ден в училище поглъщаше подробностите за живота му, после се изкачваше на хълма и продължаваше да мисли за него.

Никога не бе срещала друг човек тук. Пътеката бе тясна и с лоша маркировка. Забеляза непознатия отдалеч и го огледа — нервно, разбира се. Би могла да даде сигнал за помощ, но спасителите щяха да закъснеят. Живееха в мирни времена, но се носеха какви ли не слухове и предпазливостта не беше излишна.

Непознатият провери скенера и впери очи в залеза, очевидно доволен от видяното. Така за пръв път срещна Перикъл — с разрошени от бриза дълги заплетени коси и силует, облян в странните зеленикави отблясъци на заспиващото небе. Тя проговори първа:

- Казвам се Анакс.
- Точно както твърди скенера.
- Не исках да бъда неучтива. А вие сте Перикъл, нали?
- Правилно.
- Какво правите тук, Перикъл?
- Гледам залеза.
- Не съм ви виждала досега.
- И аз не съм ви виждал.
- Идвам всеки ден.
- Аз не. Може би затова се срещаме за пръв път.

Така протичаха разговорите им. За Перикъл говоренето беше игра — спуснеш ли се веднъж по течението му, се връщаш отново и отново. Перикъл не обсъждаше глупавите проблеми на съучениците й. Подбираше внимателно думите — следеше звуковете им хармонии и образите на идеите, в които се разгръщаха. Поне той твърдеше така.

Беше с пет години по-голям и много красив. Заедно проследиха как земята обръща гръб на слънцето и тръгнаха надолу към Новия град. Към края на пътеката Анакс бе убедена, че трябва да се срещнат отново. Нетипично директен подход, но не успя да се овладее. Усети как думите сами се изплъзват и после облекчението от широката му усмивка.

— Ще дойдеш ли утре?

— Ако дойдеш и ти — отвърна й.

— Казах ти, че идвам всеки ден.

— Ще се видим тогава.

Анакс не изпрати съобщение на приятелите си. Всъщност не разказа на никого за срещата. Чувството бе твърде непознато, твърде странно и твърде ефимерно. Изрази ли го с думи, със сигурност ще се разпадне на парченца.

Перикъл се появи на следния ден и на по-следващия. Анакс му разказа за темата, върху която работи, за Адам, за всичко в околния пейзаж, което ги свързва с него. Тогава той сподели, че е преподавател в Академията. Анакс се почувства глупаво, извини се, че го е отегчила с истории, които навярно са му отдавна и до болка познати. Той благородно обяви, че познанията и ентусиазмът й са забележителни. Анакс не му повярва, знаеше, че го прави от учтивост, но въпреки това думите му стоплиха сърцето й. Перикъл й предложи да кандидатства за Академията. Каза, че е готов да й стане наставник.

Анакс си помисли, че се шегува. За Академията се осмеляваха да кандидатстват само най-добрите. После приемаха по-малко от един процент от завършилите тригодишното предварително обучение. Тя не беше такъв ученик. Не влизаше в тази категория.

— Не бъди толкова сигурна — възрази Перикъл.

— Дори и да бях достатъчно добра, а аз не съм, не мога да платя таксите за обучение.

— Ще ти намеря спонсор.

— Недей. Не смей дори да се шегуваш. Присмиваш ми се, нали? Жестоко е. Не бива да се държиш подло.

— Не — чу тя спокойния му красив глас, изпълнил следващите три години от живота ѝ. — Не се шегувам. Не бих постъпил така.

Спази дадената дума. Даде ѝ материали за изучаване и организира предварителни тестове. Тя остана изненадана от себе си; изненада и учителите, и съучениците си с високите си резултати. Оттук нататък намирането на спонсор се оказа лесна работа.

Последната лесна работа. Подготовката за днешния ден надмина и най-страшните ѝ представи. Но с Перикъл посрещаха заедно трудностите; дойде ли им твърде много, се изкачваха на хълма и тихо присядаха един до друг, взрени в миналото.

И сега тръгна мислено натам. Подейства ѝ успокоително. Академията бе най-елитната институция на планетата. Членовете ѝ съветваха лидерите. Само те извършваха експерименти и обогатяваха познанието. Те чертаеха бъдещето.

Перикъл непрекъснато ѝ повтаряше, че уменията ѝ надхвърлят собствените ѝ представи. Сега, на изпита, вече можеше да си позволи да обърне гръб на съмненията. Познаваше историята от игла до конец. Докрай. Няма да предаде учителя си.

Анакс чу как вратите се плъзгат и отвори очи. Зае мястото си пред комисията.

ТРЕТИ ЧАС

— През тази част от изпита ще се наложи, естествено, да обсъдим по-подробно времето, което Адам прекарва с Арт. Подготвила ли си холограма? — попита екзаминаторът.

— Да. И двете са заредени. Трябва само да ги пуснем.

От кандидатите се очакваше да подготвят две холограми, илюстриращи аспект от живота на изучаваната от тях личност. Перикъл бе предложил за първата част диалога между Адам и Джоузеф в кулата, но Анакс настоя да се съсредоточат върху разговорите с Арт.

— Как подходихте към анализа на този период?

— Използвах протоколи, предоставени ми от Официалното събрание, както и всички коментари, които успях да открия. Свързах се с авторите на последните две изследвания, но това касае предварителните му проучвания. Може би имахте предвид нещо друго. Преди да направя холограмите, обсъдих протоколите надълго и нашироко с наставника си Перикъл. Опитвахме се да се догадим какво се е случвало в промеждутъците, за които няма писмени документи. Прилагаме Сократовата методика към интерпретациите си — дискутирахме, оспорвахме тълкуванията си. Откритията си първо подлагах на съмнение. Това ли имахте предвид?

— Какво според вас ви затрудни най-много, докато подготвяхте холограмата?

— Струва ми се — започна Анаксимандър, — че с този проблем се сблъсква всеки, заел се с такава презентация. Протоколите са само думи върху хартия. Не ми говореха нищо за поведението на действащите лица, за отношението им един към друг, за интонацията им; къде спират, върху какво акцентират.

— И как преодоляхте този интерпретационен проблем?

— Опитах се да вникна в намеренията на участниците. Мисля, че намерението е в основата на всичко.

— Намеренията и на двамата?

— Да, на двамата.

— След като видим холограмата, ще ви зададем допълнителни въпроси. Да я пуснем сега.

Пред очите на Анакс се появи мъж и машина — образи, на които старателно бе вдъхнала живот, преоформяйки и добавяйки нови щрихи часове наред.

Перикъл не беше с нея тогава, понеже разпоредбите го забраняваха. Това обясняваше донякъде страстта, която бе вложила в образа на Адам. Стараеше се да избегне клишираните представи, но сега, когато творението ѝ застана пред нея, си даде сметка каква волност си бе позволила.

На осемнадесет русата коса на Адам бе започнала да потъмнява, но Анакс бе предпочела някогашния светъл оттенък. На снимките очите му тъмнееха, ала тук блестяха яркосини, в тон със затворническата униформа. Прожекторът в изпитната зала подчертаваше и най-малкия детайл в изображението. Анакс отстъпи назад, стъписана от невиджаната чистота на картината. Сякаш и двамата стояха пред нея — човекът и машината.

Ръцете на Адам бяха оковани в белезници и склучени зад гърба. Той приседна, свил колене към тялото, и извърна поглед от Арт, сякаш андроидът не съществува.

Образът на Арт бе по-стандартен. Металното му тяло стигаше едва до коленете на Адам и се плъзгаше на три сгъваеми верижни стъпала, изработени сякаш във фабрика за рециклиране на отпадъци. Двете му дълги хидравлични жилести ръце завършваха с по три пръста — реверанс към слабостта на философа Уилям към предкласическите комедии. Поанта на творението му бе карикатурната глава с ококорено орангутанско лице и увиснали бърни. Очите се въртяха в орбитите, озъбената му уста бе застинала в насмешлива гримаса, обрамчена от яркооранжева козина.

Двете фигури се изправиха неподвижно в пространството между Анакс и комисията.

— Кой момент по-точно отразява холограмата? — попита екзаминаторът.

— Първият ден. Двадесет минути след пристигането на Адам в лабораторията. Все още никой от двамата не е проговорил.

— Благодаря.

Арт заобиколи Адам с наклонена в карикатурно копие на любопитство глава. Единственият звук бе стърженето на верижния механизъм. Адам стисна челюсти и сведе безучастно глава. Гласът на Арт прозвуча малко по-пискливо от очакваното; думите долитаха неестествено отсечено. (По примера на единствения запазен запис, с който Анакс се бе сдобила след цял месец преговори.)

— Това значи е планът ти? — започна андройдът.

Адам се взря в отсрещната стена, упорито отказвайки да проговори.

— Може би ще трябва да преосмислиш тактиката си — продължи Арт. — Ако ще се дебнем, моята програма ми дава известно предимство.

Арт изчака, но отговор така и не дойде. Мина отпред, за да застане лице в лице с Адам. Адам огледа набързо размитите маймунски черти и заби поглед в пода.

— Искам да кажа, че съм по-търпелив от теб — подкачи го Арт. — Не можеш да ме надвиеш с бездействие.

— Щом си толкова търпелив — едва доловимо измърмори Адам, — защо говориш? Защо просто да не си поседим?

— Търпението не е единствената ми добродетел. Аз съм стратег.

— Май изобщо не ти трябва.

— Така е. Но ти се нуждаеш от мен.

— Ще осъзнаеш грешката си.

Андройдът отстъпи назад, без да отклонява поглед от затворника. Наблюдаваше го — неподвижно и безжизнено, — и само от време на време примигваше неспокойно.

— Как ли ще постъпят, ако откажеш да съдействаш?

— Ако смятаха да ме екзекутират — отвърна Адам, без да вдига поглед и е едва сдържан гняв, — досега да са го направили. Въпрос на политика.

— Жалко ще е да оставиш възможността да ти се изплъзне, след като и без това си тук.

— Прости ми, но не споделям мнението ти.

— Защо не гледаш към мен? Плаша ли те?

— Зная как изглеждаш. Защо ми е да те виждам пак?

Арт направи няколко кръгчета из стаята и смени перспективата. Адам го проследи отегчено. Възцарилото се мълчание се проточи

повече от минута. Моментът не бе отбелязан в протоколите. Анакс импровизираше. Сега дългата тишина й обтегна нервите.

— Можем да се сприятелим — проговори най-сетне Арт с понисък и неуверен глас.

— Ти си машина.

— Затворниците не избират.

— Бих предпочел да се сприятеля с белезниците или стената. Адам се втренчи в стената, сякаш не говори, а мисли на глас.

Анакс насочи поглед към Арт и тъжните му очи; изпита непреодолимо съжаление към андроида. Прогони мислите от главата си и се опита да предвиди следващия въпрос на комисията.

— Въпрос на избор — заключи Арт.

— Точно така.

— Оставям те тогава с белезниците. Но ако си промениш мнението, знаеш къде да ме намериш. Ще поизчакам. Аз съм много търпелив... Времето е пред нас.

Адам се понамести. Пое дълбоко и напрегнато дъх. Издиша със затворени очи. Арт проговори отново:

— Белезниците изглеждат много стегнати. Но това е добре, предполагам. Нали сте си близки приятели.

— Бих предпочел да млъкнеш.

— Нали не си забравил, че си затворник? — отвърна Арт малко по-грубо. — Предпочитанията ти нямат значение.

Адам се извърна рязко към андроида. Арт отстъпи, изненадан от внезапното движение.

— Предлагам ти сделка.

— Аз съм машина — напомни Арт. — Що за сделка ще е това? Адам не обърна внимание на сарказма.

— Ако си поговоря с теб десет минути, ще ми обещаеш ли да млъкнеш до края на деня?

— Направи ги петнадесет.

— Програмистът ти явно е бил доста ловък.

— Програмирам се сам и приемам комплимента ти.

— Автопрограмиране не съществува.

— Напротив — ти си автопрограма.

— Аз не съм машина.

Арт се втурна внезапно напред със светнали от възмущение очи. Адам се отдръпна.

— Да поговорим за това — предложи Арт.

— За кое?

— Защо машината е машина. Когато започнат петнадесетте ни минути.

— Вече започнаха.

— Значи си съгласен на петнадесет?

— Да, но започнахме преди пет минути — усмихна се Адам.

— Съгласен. Браво на теб.

— Знаеш ли, че изглеждаш отвратително?

Адам се наведе напред като боксьор, преценяващ разстоянието до противника. Арт отвърна с широко озъбване. По долната му устна се стекоха лиги — изображението изглеждаше смущаващо правдоподобно.

— Програмиран съм да харесвам външността си.

— Не каза ли преди малко, че се програмираш сам?

— Добър избор, не смяташ ли?

— Отвратителното си е отвратително, без значение как изглежда в твоите очи.

— Интересно твърдение. Обоснови го.

— Доведи двайсетина души и те до един ще потвърдят, че си противен. Всички без изключение.

— Доведи двайсетима като мен — контрира Арт — и те ще кажат, че задникът ти е по-красив от лицето.

— Няма двайсет като теб.

— Прав си. Аз съм уникален. И затова мога спокойно да твърдя, че всички андроиди те намират грозен. Не всички човеци ме смятат за противен. Технически и обективно погледнато аз изглеждам по-добре от теб.

Адам огледа Арт от главата до петите, сякаш търси за какво да се хване, нещо, обясняващо странния феномен, застанал пред него. Арт проследи погледа на Адам.

— Уговорката беше да не спираш да говориш. Иначе не се брои. Мълчанието спира хронометъра.

Адам не отговори. Облегна се на стената. Дълбоки бръчки прорязаха челото му, погледът му потъмня.

— Това е нелепо — измърмори на себе си.
— Кое е нелепо?
— Диалогът с теб. Отказвам се. Няма смисъл.
— Смисълът — напомни му Арт, — е сделката, която сключихме. След разговора печелиш мълчание.
— Ако престана да ти отговарям, резултатът ще е същият.
— Мисля, че ще останеш изненадан колко досаден мога да бъда. Защо не искаш да говориш с мен?
— Знаеш.
— Защото си предубеден, нали? Що се отнася до изкуствения интелект.
— Няма такъв интелект — тросна се Адам, ядосан, че го принуждават да говори, ала неспособен да се възпре. — Терминологично противоречие.
— Ако бях жена, не би отказал да разговаряш с мен.
— Ако беше жена с такова лице, първо щях да помоля за питие. Можеш ли да ми набавиш? Нещо твърдо?
— Знаеш, че на войнишката класа е забранено да употребява алкохол.
— Вече не съм войник. Разжалваха ме.
— Едва ли ще им се понрави да ме програмира пияница.
— Не те програмирам.
— Напротив. Общувайки с другите, научавам кой съм. Досега само Уилям беше на разположение. Не ме разбирай погрешно, обичам го като баща, но един ден всяко дете трябва да поеме по широкия свят. Съгласен ли си? Съжалявам за нетактичността — не биваше да споменавам родителите. Уилям е виновен. Отрасъл е в други времена. Мечтал ли си някога да си се родил преди Републиката?
— Не мисля да дискутирам политически въпроси с теб.
— Защо не? — попита Арт с глава, наклонена в пародия на любопитство.
— Наблюдават ни. Не съм глупак. Зная какво целят.
— Какво?
— Много просто. Всичко е пропаганда. Нали излъчват срещата ни в комуните?
— Много параноична идея.
— Сега млъквай! Игричката свърши.

— Времето не е изтекло.

— Не са ми дали хронометър; отброявам наум. Имам чувството, че е минал час. Греша ли?

— Седем минути.

— Плюс онези пет. Почти свършихме.

— В крайна сметка ще се научиш да ме харесваш и ще искаш да си говорим непрекъснато.

— Татко Уилям ли ти го каза? Последният му робот беше детеубиец, ако не се лъжа.

— Притеснява ли те това?

— Имам си по-важни тревоги.

— Не бива да се безпокоиш. Откриха дефектите. През първите четиридесет години споровете в кръговете, заети със стимулираното съзнание...

— Какво?

— Стимулирано съзнание. Теорията за изкуствена репликация на съзнателна дейност.

— Не съществува изкуствено съзнание.

— Моето е такова.

— Как не! — в очите на Адам светнаха искрици решимост. — Ти си чисто и просто сложна електронна машинария. Аз казвам нещо, информационната ти банка възприема звука, сравнява го със записани предварително думи и програмата автоматично избира отговор. И? Аз разговарям с теб, ти издаваш звуци. Ако ритна стената, тя ще произведе шум. Каква е разликата? Да не би според теб и стената има съзнание?

— Не зная. Защо не я попиташ.

— Разкарай се! — отсече Адам, но Арт не се предаваше лесно.

— Мисля, че имам съзнание. Какво още искаш да знаеш?

— Не е съзнание; програмиран си.

— Не отричам. А ти откъде си сигурен, че си разумно същество?

— Ако раждаше истински мисли, не би задавал такива въпроси. Ако притежаваше съзнание, щеше да знаеш.

— Мисля, че притежавам. Мисля, че го зная.

— Времето изтече — обяви Адам.

— Още една минута.

— Добре. Да я използваме, като поспорим доколко може да се вярва на хронометъра ти.

— Е, аз поне имам часовник.

— А аз отброявам наум.

— Щом времето е изтекло, защо продължаваш да говориш?

Адам впери очи в андроида с мрачна усмивка и здраво стисната челюст. Възцари се тишина, двамата се вторачиха напрегнато един в друг. От окото на Арт се отрони сълза и се стече по тъмното му косматото лице.

Изпитващите спряха холограмата и образите затрептяха и избледняха. Анакс се обърна към комисията. Опитва се да потуши необяснимото чувство, което изпитваше всеки път, когато гледаше тази част от холограмата.

— Интересен прийо̀м — вметна екзаминаторът. — Ще прекъсваме за допълнителни разяснения на интерпретацията ви. Защо плаче Арт? Стенограмите не споменават такова нещо.

— Стенограмите не отделят внимание на изражението — обясни Анаксимандър. — Но според мен създателите на програмата се стремят да подтикнат Адам да комуникира с Арт на всяка цена и с всякакви средства.

— Историците спорят по въпроса, какви чувства изпитва Адам към механичния си събеседник. Какво според теб се случва в самото начало?

— Адам е ядосан — обясни Анаксимандър. — Съдя от стенограмите. Безспорната агресия в думите му подкрепя това твърдение. Въпросът е що за гняв е това. Адам се изживява като герой? Или устоява принципите си? Не мисля. Мнозина смятат, че Адам се е държал предизвикателно, но аз подминах този момент. Не мисля, че Адам е предизвикателен. Мисля, че е изплашен.

— И каква е субективната ти реакция спрямо неговата безпомощност?

— Не знаех, че ще обсъждаме личното ми мнение — възпротиви се Анаксимандър. — Като историк се опитвам само да...

— Как се чувстваш, наблюдавайки състоянието му? — тросна ѝ се екзаминаторът.

Анакс усети как се изчервява. Субективната ѝ реакция? Личните чувства не влизат в работата на историка. Би било глупаво да ги

споделя, дори когато го принуждават. Анакс се опита да заобиколи темата.

— Чувствам се несигурна. Затова холограмата ме затрудни толкова. Не зная как да откликна. Емоциите ми са двойствени. Както и да изобразя Адам, усещам, че пропускам значими аспекти от поведението му. Като дете, което се опитва да сглоби пъзел, но не разбира, че една от частите липсва. Съжалявам, зная, че вероятно звучи сякаш се опитвам да избегна въпроса.

— Холограмата говори достатъчно красноречиво. Да видим как си представила следващите събития.

Изображенията на двете застинали фигури се проявиха.

— Как според теб се чувства Адам? Точно в този момент.

— Мисля, че Адам се ядосва на себе си, задето е завързал разговор с андроида. Това според него е грешен ход. Както знаете, поддържам становището, че Адам е по-скоро интуитивен, отколкото рационален човек. Смята, че е несправедливо арестуван само защото е послушал сърцето си. Вярва според мен, че, отказвайки да сътрудничи, действа в своя защита. Освен това е в шок. При произнасянето на присъдата философът Уилям свидетелства, че Арт е в начален стадий на развитие и в много отношения прилича на дете. Както видяхме обаче, мисленето на Арт е пълноценно. Това навярно е разтърсило Адам. Като войник сигурно си е имал работа само с най-примитивни андроидни форми. Ние сме склонни да забравяме какво предизвикателство е Арт за мисленето на човек от епохата на Адам. Смятам, че Адам е изплашен. Опитаха съм се да го покажа.

— Изплашен от Арт?

— Мисля, че Адам съзнава колко трудно ще му бъде да възприема Арт само като машина.

— Благодаря, да изгледаме следващия откъс.

Адам приседна, обърнал лице към стената, с оковани в белезници и заключени зад гърба ръце. Лицето му помръкна. Заклати се бавно напред-назад.

Арт стоеше неподвижно в средата на стаята, само въртящите се в орбитите очи подсказваха, че функционира.

Събитията се развиха светкавично. Адам се извърна и се изправи с едно-единствено движение. Бяха му разрешили да остане с ботушите — непонятна грешка. Последва силен и добре прицелен ритник.

Главата на Арт се отдели от металния торс. Прибели очи. От оголения врат стърчаха жици.

Охраната се втурна в помещението. Събориха Адам на земята с лице към пода. Остро коляно се заби между плешките му. Чу се болезнено стенание.

И най-тъжният момент. Тялото на андроида започна методично да претърсва стаята, ръцете опипваха сяпало за главата. После — пхнал под мишница откъснатата глава, Арт се изтъркаля навън. Адам не отлепяше очи от сюрреалистичната сцена. Трепереше.

— Изненадан съм — отбеляза изпитващият.

— Защо?

— Трябваше да възпроизведеш стенограмата. Доста е разкрасена.

— Тази случка се споменава в протокола.

— Не е описана реакцията на охраната. Нито търсенето на главата. Към кариера в развлекателната индустрия ли се стремиш?

— Повечето от нас, които познават добре случката — защити се Анаксимандър, — забравят колко странно е всичко в очите на Адам. Опитвах се да подчертая необичайното.

— А разкрсяването? Да очакваме ли още?

— Вие може би го окачествявате така. Но не и аз.

Изненадата, изписана по лицата на екзаминаторите, бе нищожна реакция в сравнение с чувствата, обзели Анакс. Противопостави се на комисията. Нямаше представа, откъде се взеха думите. Не можеше да си обясни странното задоволство, което изпита. Комисията очакваше извинение. Напразно. Анаксимандър продължи:

— Следващата част представя идната сутрин. Искате ли да я видите?

Шефът на комисията — все още занемал — кимна.

Сега и краката на Адам бяха оковани с белезници. Между веждите над ожуления му нос се мъдреше тъмна синина. Униформата му бе опръскана с кръв по гърдите. Арт се изтъркаля на сцената през отворената врата. Адам отбягна погледа му.

— Липсвах ли ти? — попита Арт с весел гласец.

— Надявах се, че съм те убил — отвърна Адам.

— Не е толкова лесно.

— Времето е пред мен.

— Не изглеждаш много опасен. Боли ли те?

— Не.

— Не исках да ти причинят болка. Вярваш ли ми?

Адам не отговори.

— Пак старата игра — въздъхна Арт.

— Не е игра.

— А какво е тогава? — гласът на андроида не звучеше враждебно.

— Не разговарям със стени, маси и огради. Не говоря и с машини.

— Дори когато те заприказват?

— За мен това не е разговор.

— Защо?

— Знаеш.

— Не зная.

— Прав си. Не знаеш. Точно това е проблемът. Нищичко не разбираш.

Думите прозвучаха с апломб — сякаш Адам се опитваше да убеди не само андроида.

— Разбирам. Пробвай.

— Може би няма начин да те разобличи. Програмата ти може би е твърде добра.

— Ако програмата ми е твърде добра — разсъди Арт, — какво тогава искаш да разобличиш?

— Като бях малък, една моя приятелка — заразкава Адам — си имаше говореща кукла. Разнасяше я навсякъде. Програмата ѝ беше елементарна. Вземеш ли я, казваше „Здравей“, погалиш ли я по гърба, казваше „Благодаря“. И още няколко фрази, не си ги спомням. Май „Изморена съм“. И два-три въпроса. Попитах ли я нещо, регистрираше промяната в интонацията и отговаряше напосоки с „да“ и „не“. Момичето обожаваше куклата. Непрекъснато ѝ говореше. Задаваше ѝ безсмислени въпроси и всеки отговор я хвърляше във възторг. Плачеше, когато не ѝ разрешаваха да я вземе със себе си.

— А ти? Ти плака ли, когато ме отведоха? Това ли се опитваш да ми кажеш?

— Опитах се да те убия — припомни му Адам.

— Може би чувството за вина те е посмекчило. И друг път се е случвало.

— Момичето беше малко — това исках да кажа. Порасна. И вече не вярваше на думите на куклата.

— И щом спря да вярва, захвърли куклата ли?

— Даде ми я.

— Значи с мен не ти е за пръв път?

— С друг приятел хванахме заек и натъпкахме червата му в корема на куклата. После я завързахме на релсите. Изчакахме да дойде влака и снимахме. Много се забавлявахме.

— Измисляш си.

— Правилно. Никога не бих наранил кукла.

— Не се ли боиш?

— От какво?

— Че куклата би могла да те нарани? Опита се да ме унищожиш. Може би дълбоко в съзнанието си тая отмъстителност?

— Ти нямаш съзнание. Достатъчно убедителен ли бях?

— Може би изчаквам да заспиш и да те халосам с кирка. Знаеш, че аз не спя. Винаги съм нащрек.

— Отдавна да са ме убили, ако са искали.

— Но ако го направя аз, ще изглежда като нещастен случай. Чудесно решение на малкия им проблем.

— Ако ще ме убиваш — вдигна рамене Адам, — убий ме. Не се притеснявам. Вземи живота ми, ако трябва, но не си мисли, че ще ми отнемеш съзнанието.

Адам изкуцука към далечния край на стаята — бавен и очевидно болезнен процес. Арт поизчака и го последва. Адам въздъхна.

— Не искам да те обидя — подхвана Арт, — но миришеш лошо.

— Нямах обоняние.

— Няма да те нараня. Не мога. Искаш ли да знаеш защо?

— Не.

— Приеми го като наказание тогава.

— Как би могъл да ме накажеш, щом не би могъл да ме нараниш?

— Понякога наказанията са за добро. Когато изготвяли идейния проект, спорили много с какви ограничаващи поведенческия модел чипове да ме снабдят. Най-наивният подход изисквал да се елиминират

всички негативни човешки качества, но това е лесно само на пръв поглед. Задаваш способност да се промислят последиците от действията и получавааш андроид, парализиран от нерешителност. Недостиг на загриженост за околните и роботът ще се развие преждевременно и ще унищожи конкурентните прототипове. Това се е случвало в действителност. Прекалена отзивчивост и андроидът пада изтощен от усилията си да угоди на всички. Затова съм тук и с теб сега. Философите разбрали, че колкото и да се стараят, няма как да отличат доброто от лошото. Доброто си е добро и толкоз. Единственият изход е да се даде възможност на андроидите сами да се научат, да възприемат триковете, с които ви е облагодетелствала еволюцията. Както виждаш, добродетелността вече не е цел номер едно. Остава конкурентоспособността. Но не се безпокой. Дори да се окажеш лош пример, аз не мога да нараня друго съзнателно същество. Заради императивите на базисната ми програма.

— Сещаш ли се, че всичко това ми е безразлично? — прекъснато Адам.

— Не ти вярвам — отвърна Арт. — Имам детектор на лъжата. Сканира и ириса ти. Отличен е.

— Жалко, че нямаш детектор, който да те предупреждава, когато станеш прекалено досаден.

— Всъщност това е друга интересна история.

— Нищо подобно.

— Искаш ли да млъкна?

— Ако обичаш.

— Ще опитам.

Тишината продължи не повече от минута. През цялото време устните на Арт се движеха, сякаш беззвучно оформят думи в главата му.

— Накрая ще ти писне — изрече най-сетне Арт. — И двамата го знаем. Какъв е смисълът да се преструваме?

Адам не отговори.

— Сега ще се изключа. Но сензорите ми ще действат. Ако ти се прииска да поговорим, само дай знак. Напредваме, не мислиш ли? Мразиш ме по-малко от вчера, нали?

Изображението избледня. Първата холограма на Анакс свърши. Настроението в стаята се бе променило. Осветлението изглеждаше

някак по-приглушено, въздухът — по-хладен. И тримата от комисията я гледаха в упор. Анакс се почувства като в клопка и за пръв път — поуплашена.

— Харесваш ли Арт? — обади се единният.

— Съжалявам. Не разбирам какво ме питате. Кое да му харесвам?

— Кой ви е по-симпатичен?

— Адам.

— Защо?

— Той е объркан. Изплашен.

— А Арт?

— Арт няма от какво да се бои.

— Отговорите ти стават по-необмислени.

— Така е.

— Мислиш ли, че постъпвате умно?

— Мисля, че не постъпвам умно.

Анакс разбра, че е стигнала до точката, от която връщане назад няма. Вече нищо не можеше да я върне в изходна позиция. Нямаше друг избор, освен да върви напред и да ги убеди, че гледната ѝ точка, макар и нетрадиционна, предлага нов поглед върху историята.

Анакс бе подготвена. Перикъл я бе предупредил, че избраният от нея път е спорен.

— Но какво от това? — винаги възкликваше Анакс. — Какъв е най-лошият изход? Ако не ме приемат в Академията, очакванията ми ще се потвърдят. Не е опасно да пробваш.

Сега обаче я обзе чувството, че може би е сбъркала. Усети смътен страх, като сянка, видима само с периферното зрение, която изчезва, щом се обърнеш към нея. Анакс се надяваше, че комисията не усеща безпокойството ѝ. Съсредоточи се върху следващия въпрос. Реши да не се опитва да разгадава подтекста, а да отговаря възможно най-откровено.

— Какво си мисли сега Адам? Какво е отношението му към андроида? — попита екзаминаторът.

— Има три аспекта. Първият е интелектуалният отклик. Адам е искрен, когато казва, че за него Арт е машина и нищо повече. Логично погледнато, машината не може да разсъждава, може само да пресмята. Така мисли Адам, а той вярва, че поведението трябва да отговаря на

възгледите. Възпитавали са го като философ. Така са преминали формиращите го години. Вярва, че разумът трябва да надделява над чувствата.

— По-рано сподели, че не си привърженик на конспиративните теории. Каза, че когато Адам видял Ева, последвал сърцето, а не разума.

— Тук няма противоречие. Адам вярва, че умът трябва да го води. Не мисля обаче, че спазва на практика това убеждение. Стигаме до втория аспект. До битката, в която участва всеки. Разумът ни нашепва едно, но ние си оставаме жертва на емоциите. Да вземем например уличните котки. Наблюдавали ли сте как децата се сприятеляват с тези окаяни създания? Присядат търпеливо на тротоара и прибягват до всякакви хитрости, за да спечелят доверието на животинката. И какво се изписва по лицето на детето, когато котката най-сетне преодолее страха и се приближи? Най-широката усмивка на света. Детето говори на котето, гали го, сякаш е същество от неговия вид. Така сме устроени — да гледаме на другия като на наше продължение. Когато котката мърка, си мислим, че е щастлива по начин, по който сме щастливи и ние. Когато се подплаши от рязък шум и побегне, мислим си, че разбираме страха ѝ. Адам започва да разговаря с Арт. Това е грешка. Поведе ли диалог, вече не може да гледа на Арт само като на машина. С всяка разменена реплика се засилва илюзията, че андроидът е живо същество. Говори ли някой като нас, изслушва ли като нас, значи — независимо колко доводи можем да приведем за обратното — бавно, но сигурно започваме да се отнасяме към него като към себеподобен. С течение на времето действието прераства в навик, а навикът сломява разума. Адам вярва в разума, но следва сърцето. Но, както споменах, три аспекта описват чувствата ми...

— Чувствата на Адам искаш да кажеш? — прекъсна я екзаминаторът.

— Моля?

— Каза „чувствата ми“. А имаше предвид „чувствата на Адам“.

Анакс осъзна грешката си и сведе засрамено поглед.

— Съжалявам. Стигнах до... третия аспект. Адам започва да усеща нещо странно, нещо, което оборва и разума, и емоциите му. Той

започва да харесва Арт. Характерът на андроида му допада. И Адам разглежда това като слабост.

— Много добре. Приключваме с първата холограма. Да преминем към следващата част. Прескочила си шест месеца, доколкото разбирам. Разкажи ни какво се случва за половин година.

Анаксимандър започна:

— Адам и Арт вече разговарят по-свободно. Адам, вероятно поради гореизложените причини, възприема Арт като приятел или поне като съкилийник. Според някои Адам действа по-рационално, отколкото изглежда на пръв поглед, и вече е започнал да оформя плана си. Както и да е; знаем, че повече не се е нахвърлял върху Арт. Наблюдаващите философи решават, че е безопасно да започнат серия поведенчески експерименти с цел едновременно да подпомогнат и да изследват развитието на андроида. Протоколите свидетелстват, че Адам се държи мило и е склонен да сътрудничи в експериментите.

— Обясни ни защо избра точно този момент като втори нагледен пример по темата.

— Разтопяването на ледовете е постепенен процес. Бих могла да се спра на който и да е момент като илюстрация и се изкушавах да го направя в името на оригиналността. Но избрах момента, когато за пръв път през тези шест месеца конфликтът се възражда. Много учени възразяват срещу тенденцията да възприемаме историята като серия от конфликти, но аз не споделям тревогите им. Ценностите излизат на преден план тъкмо в конфликтни ситуации. Макар да се държи добре, нещо не дава мира на Адам. Точно в този момент съмненията изплуват на повърхността и имаме възможност да ги видим. И, разбира се, избирайки Деня на декларацията, се спрях на една от най-значимите дати в историята ни. Дълг на историка е не да страни от такива събития, а да хвърля нова светлина върху тях.

Сериозна заявка, но Анакс не се съмняваше в правотата си. Още в първите часове малките ученици се запознаваха с тази сцена. От самото начало Анакс бе запаметила дълги пасажии от диалога. Познаваше ги като петте си пръста; със същата Лекота можеше да изреди имената на приятелите си. Бе вложила цялото си усърдие в тази част от презентацията: И въпреки всичко — както и при първите материали — я измъчваше усещането за някаква липса. Че събитията не спират дотук.

Председателят на комисията кимна безизразно. Започна втората холограма.

Промяната бе видима. Адам — гладко избръснат и без затворническа униформа — не беше с белезници и се движеше свободно из стаята. Имаше легло, удобен стол, монитор и купчина книги. Адам изглеждаше добре — здрав и по-спокоен. Клекна, облегнат на стената, и протегна ръце нагоре. Арт, напротив, не бе променен ни най-малко. Почиваше в средата на стаята и се опитваше да разплете пъзел с въженца.

Адам го гледаше.

— Ако беше истинско човешко същество, досега да ти е писнало — вметна небрежно. Не се усещаше и помен от задаващата се буря.

— Ако репликата ти имаше някакъв смисъл, бих си направил труда да отговоря — отвърна Арт спокойно.

— Искам да кажа, че ако беше човек, досега щеше да ти е доскучало.

— Не се съмнявам. Още една причина да се радвам, че не съм.

— Още една?

— Много неща ме радват. Например, че не се боя от истината. Прозвуча като нехаен коментар, но подтекстът натежа във въздуха. Знаците бяха едва доловими — в по-твърдия тон, в размяната на погледи. След дълго примирие Адам и Арт отново се хващаха за оръжията — изваждаха ги, излъскваха ги и отмерваха разстоянието помежду си.

— За каква истина намекаваш? — привидно безразлично попита Адам и се извърна към събеседника си, без да сваля ръце.

— Истината, че да бъда човек е под достойнството ми. — Арт подбираше думите внимателно, без да поглежда към Адам.

— А да съм метална кутия с маймунска маска е под моето достойнство. Така че сме квит.

— Ако излезеш прав, ще бъдем — отвърна Арт, без да прикрива хвърлената ръкавица.

— А защо да не съм? За металната кутия ли ще ме опровергаваш, или за маската?

— Защо си протягаш ръцете?

— Боли ме гърба.

— На колко години си, Адам?

— На осемнадесет.

— И вече започваш да се износваш.

— Не се износвам.

— Напротив. Колко е живял най-дълголетният човек? Знаеш ли?

— Ти си експертът.

— Сто тридесет и две години. През последните двадесет обаче старицата е била на практика неподвижна. Последната си истинска мисъл изрекла на сто и петнадесет, за последен път усетила вкуса на храната на сто и двадесет. Година по-късно починал последният ѝ приятел. Разцъфтяват млади и сетне бавно се разлагат. Това е под достойнството ми.

Адам свали ръце. Изправи се и изглежда отвисоко Арт.

— Искаш да кажеш, че джаджите ти са вечни?

— Нямам джаджи. Бъркаш ме с кошче за боклук.

— Разбираема грешка.

Арт извъртя очи и се подсмихна:

— Разликата между мен и теб е, че външните ми части могат да се подменят. Нали помниш как ме остави без глава, но на следния ден се върнах жив и здрав; нямах дори главоболие. Знаеш ли какво експериментират сега? Пълно копиране на съзнанието. Мислят да прехвърлят файловете ми в друга машина. Скоро ще се събудя като двама Артовци. Дори не можеш да си представиш какво означава това, нали?

— Мога. Гледай!

Адам отиде до масата. На подноса бе оставено парче хляб. Адам го взе и театрално го разчупи на две.

— Видя ли как хлябът се раздвои за нула време? — попита той.
— Представям си го горе-долу така.

— Аз се различавам от хляба, не мислиш ли?

— Не си толкова апетитен.

— Казах, че става дума за копиране на разум. Хлябът не е съзнателно същество.

— Мислех, че сме приключили този спор преди месеци. Не решихме ли да сключим примирие?

— Така е. Но ти каза, че не съм истински.

— Пошегувах се.

— Значи предпочиташ да не спорим? Може би си решил да се извиниш за забележката и да продължим нататък?

— Няма за какво да се извинявам — отсече Адам.

— Добре — усмихна се Арт. — От доста време ми се иска да поговорим.

— Имаш ли нещо против, ако не те слушам?

— Не. Така намалява рискът да прекъснеш.

— Към болките в гърба вече се прибавя и главоболие. Още щом се събудих, ме загложди предчувствие, че денят ще е лош.

— Значи не вярваш в изкуствения интелект, но пък се доверяваш на пророчества. Това навярно обяснява трудностите в общуването помежду ни. Може би си твърде глупав.

— Предпочитам да съм глупав човек, отколкото умно парче метал — заяви Адам.

— Непрекъснато повтаряш едно и също. Сякаш металът е нещо долнопробно.

— Зависи за какво се използва.

— На мен ми служи добре.

— Точно така.

Анакс наблюдаваше загревката на боксьорите и както винаги очакваше нетърпеливо първия удар на ринга.

— Притежаваш ли нещо, което аз нямам? — предизвикателно попита Арт. — Освен предразположението към разлагане?

— Аз съм жив — отвърна Адам. — Щеше да ти е достатъчно, ако знаеше за какво говоря.

— Дефинирай какво означава да си жив, преди да реша, че си твърде глупав.

— Предизвикваш ме.

— Хванах те натясно, нали?

— Дефиницията няма да ти помогне да разбереш. Звуците не предават чувства.

— Слаб отговор.

— Животът е порядък, сътворен от хаоса. Способността да извличаш сили от околния свят, да създаваш нови форми. Да се възпроизвеждаш. Няма как да го разбереш.

— Мога да правя всичко това — възрази Арт.

— Като изключим разбирането. И репродукцията. Освен ако не се каниш да ми кажеш, че сам си се създал.

— Мога да възпроизведа друг като мен. Зная как. Част е от програмата.

Адам се приближи към стола и взе една от книгите, сякаш да покаже, че интересът му към разговора се е изчерпал. Но не успя да излъже нито себе си, нито събеседника си.

— Ти си оставаш чисто и просто силиций — констатира той, разлиствайки страниците.

— А ти си въглерод — не се предаде Арт. — Откога периодичната таблица е повод за дискриминация?

— Мисля, че мога да обоснова предубедеността си.

— Мисля, че опитът ще ми достави удоволствие.

Адам остави книгата на масата.

— Докато говоря, билиони клетчици в тялото ми се възпроизвеждат неспирно. Всяка от тях е малка фабрика със структура по-сложна от цялото ти тяло. И докато някои от моите клетки изграждат костите ми, а други контролират кръвообращението, трети вършат още по-забележителни неща. Те изграждат мозъка ми. Броят на потенциалните мозъчни връзки между моите неврони надвишава числеността на всички частици, съставляващи Вселената. Така че извини ме, задето не падам на колене пред жалките ти електронни чипове и че не благоговеея пред натруфеното ти тяло. За мен ти си просто играчка, умна дребна машинаруйка. А аз, драги ми приятелю, аз съм чудо.

Арт събра металните си ръце в пародия на аплодисменти. Звънтенето отекна в стаята.

— Забележително.

— Бих изтръгнал чипа, отговорен за сарказма, стига да го намеря.

— Напразно. В отсрещния край на коридора има резервни части. И сам мога да си го сложа. Но съм впечатлен от познанията ти по биология. Семпли, отчасти неточни, но поне положи усилие. Да ти кажа ли кое е най-смешното, Адам? Има опасност да те разстроя, но това не е довод да скрия истината. Ти все повтаряш, че съществувам единствено благодарение на висшите клетъчни форми, които са ме сглобили?

— Точно така.

— А кой е изградил твоята клетъчна форма? Знаеш ли?

— Никой. Сляпата случайност.

— Правилно — съгласи се Арт. — Сляпата случайност и силикатите.

— Не те слушам. Съзнаваш го, нали?

— Държиш се, сякаш слушаш, а това ми стига. Всъщност, истинският философ би се запитал дали това не е достатъчно всекиму. Според някои — колкото, толкова. Мечтал ли си някога да продължиш с философията?

Арт се приближи до Адам, а той го изгледа като прах, полепнал по обувките му.

— Нямах избор.

— Имаше избор — да не бягаш.

— Бях на тринадесет.

— Аз съм само на пет. На каква възраст хората започват да избират?

— Гърбът ме заболява само като те слушам. На какво го отдаваш?

— Тялото ти се опитва да отвлече вниманието на мозъка от думите, които не иска да чуе. Това е проблемът на машините, плод на случайността. Закрепи ли се грешка в дизайна, няма как да я поправиш. Което ме връща към началото на живота. Силикатите. Преди да започна обаче, ще уточня един проблем на човешкия светоглед — въобразявате си, че животът на тази планета е сътворен еднократно, докато всеки разумен наблюдател разбира, че той е създаван на четири етапа. Лошата новина е, че онова, което възприемате като свое „аз“, е едва вторият, макар да носите зародиша на третия. Аз, естествено, съм четвъртия. Цели два стадия напред. Не се самосъжелявай. Самосъжалението никога не помага.

— Ама че лайна!

Арт обаче бе прав в едно — Адам наистина слушаше.

— Някога ще откриеш, че аз не произвеждам лайна. Поредното ми предимство. Така значи — четири форми на живот. Нека ти ги опиша. Първата — каква велика ирония! — е неорганична. Всъщност — изградена от силикати. Вдъхновява ли те иронията? Мен — да. Представям ти моята теория на сътворението. Настани се удобно.

Накрая ще ти позволя да задаваш въпроси. В началото е глината. Тя се състои от пластове молекули и всеки пласт се надгражда над предходния, копирайки структурата му. Значи в началото в действителност е механизмът на копиране. Звучи ли ти познато? Понякога копирането се осъществява погрешно и пластът се различава от предходния. Да го наречем мутация. Тази мутация модулира следващия пласт и така нататък. Грешката е мултиплицирана. Тоест — имаме вариация, възникнала от грешка. И наследствени белези, предавани от пласт на пласт. За да довършим картината, ни остава само да прибавим различната степен на жизнеспособност. Как, ще попиташ, можем да преценим коя форма на глината е по-жизнеспособна. Какво означава „жизнеспособен“ в случая с глината?

Арт обикаляше стаята със сключени зад гърба трипръсти длани — карикатура на учител, вгълбен в урока. Сребристите му ръце подчертаваха съществените моменти и рисуваха невидими картини във въздуха. Сцената бе забележителна и макар да се правеше на разсеян, Адам всъщност бе целият слух.

— Жизнеспособността е критерий за репродуктивно благополучие — продължи Арт. — Ако дадена грешка в копирането се разпространява по-успешно, значи този тип глина е по-жизнеспособен. Чудиш се как е възможно това? Ами да речем, че определен тип глина е особено лепкава, натрупва се около скалните образувания в реките и образува вирчета. През лятото те пресъхват и прашинките глина се разнасят из околността, настаняват се в други потоци и повтарят номера с прилепчивостта. Природата на глината следователно е изменчива. Стават грешки в копирането и онези, които са ползотворни, се разпространяват навсякъде. Промяната се разпространява чрез репродукция. Ти ми се присмиваш, приятелю, задето съм изграден от силиций, но първи на сцената се появяват именно силикатите. РНК тръгва на автостоп преди вас. Структурата на силикатите се оказва подходящ строителен материал. Той обаче винаги трябва да се подбира внимателно. За да не се окаже в крайна сметка, че материалът е използвал теб. Ние, силикатите, никога не сме съзнавали, че с течение на времето новият репродуктивен вариант ще набере такава сила, че той и потомството му ще забравят откъде са тръгнали. Напомням ти, че ние, силикатите, не сме осъзнавали нищо. Познанието се явява на сцената доста по-късно. Сега идва ред на твоята любима форма на

живот. ДНК революцията. Когато клетъчната форма вече е налице, само един-два ловки трика делят многоклетъчните от славата. Движението също е добре изпълнен номер и накрая — великото творение, очаквано с нетърпение от всички: мозъкът. (Ако можем да твърдим, че безмозъчните са способни да очакват.) Чудото мозък — този манипулативен механизъм, който преценява да се бие или да побегне, да се плоди или да се храни; есенцията на човешкия род според теб. Гордееш се с него, нали? И с право. Без мозъка нямаше да има език, а без езика никога нямаше да видиш третата фаза на еволюцията. Ти си мислиш, че си неин връх, но това е коронният номер на мисленето — да заблуждава мислителя. Глината става свидетел как въглеродните форми на живот поемат по широкия свят, а когато мозъкът излиза на сцената в цялата си прелест, въглеродът съзира поредния стопаджия да маха с ръка. Сега ли се какво имам предвид? Навярно. Кажи ми, че знаеш поне това.

Арт се вторачи предизвикателно в Адам. Адам се досещаше накъде бие. Беше неизбежно. Но предпочете да спести доводите за финала. Междувременно пусна в ход сарказма. Гласът му прозвуча грубо, преднамерено жестоко:

— Разказвай истории, колкото си щеш. Оставаш си твърде нисък за хладилник и твърде противен за маймуна. Не ми пука какво говориш.

— Просто запълваме времето — констатира равнодушно Арт.

— Не, убиваме го — изръмжа Адам.

— О, да — с престорено съчувствие възкликна Арт. — Ти не си вечен. Възприемаш по друг начин времето. За теб то сигурно е много ценно. Затворничеството навярно ти се струва тежко бреме. Ако и аз остарявах, колко ли щеше да ми бъде противна компанията ти?

Арт говореше спокойно, но не и безчувствено. Въртеше се като боксьор, а верижният му механизъм бръмчеше възбудено при всеки „удар“. Очарователната безобидна и забавна играчка отпреди шест месеца показваше тъмната си страна. Изглеждаше някак по... по-човешки.

Толкова очевиден факт, че досега Анакс някак си го бе пропускала. Обзе я вълнение. Най-сетне разбра какво липсва в кадрите, изобразяващи сблъсъка. През цялото време бе търсила промените само у Адам. Ала и Арт се променяше.

— Ще довърша вместо теб — продължи Арт. — Силицият ражда РНК и клетките и накрая — мозъка, езика... Сигурен ли си, че не знаеш това? Всяко детето знае. Е, поне дете-андроид. Ще опиташ ли да изградиш хипотеза? Не? Добре. Светът на силиция, светът на въглерода, светът на...? Светът на разума! Не ти ли беше хрумвало?

Адам не отговори.

— Вие, хората, се ласкаете от мисълта, че сте създали света на идеите, но сте безкрайно далеч от истината. Идеята влиза в мозъка отвън. Тя го реорганизира, за да пригоди интериора по свой вкус. Сварва други идеи, настанили се там преди нея; бори се с едни, с други се съюзява. Съюзите оформят нови структури, за да се защитават от натрапници. И в подходящия момент идеята изпраща военните си отряди да завземат нови мозъци. Успялата да се утвърди идея пътешества от мозък в мозък, завладява нови територии и пътьом мутира. Живеем в джунгла, Адам. Много идеи отмират. Оцеляват само най-силните. Вие се гордеете с идеите; смятате ги за свои творения, ала те са паразити. Защо според теб еволюцията засяга само физическата форма? Еволюцията не държи сметка за средствата. Кое се е появило първо — разума или идеята за разум? Не си ли се питал досега? Те са възникнали едновременно. Съзнанието е идея. Това е урокът, който трябва да научиш, но се опасявам, че надхвърля възможностите ти. Слабото ви място е, че се смятате за център на събитията. Нека погледнем отвън. Следиш ли логиката? Зная, че слушаш. Като всеки паразит мисълта не може да съществува без услужлив домакин. Но колко време според теб ѝ е отнело да си създаде ново, по-подходящо вместилище? Би ли ми отговорил кой ме е създал? Кой е автор на мислещата машина? Машина, способна да разпространява мисли с поразяваща ефективност. Аз не съм сътворен от хората, изградили са ме идеите.

Арт говореше въодушевено с разширени очи и разтегнати устни; лигите се стичаха чак до края на покрития с гъста оранжева козина врат. Адам се свиваше и трепваше, когато доводите на Арт улучваха право в целта.

— Колко според теб ще отнеме да извадиш цялата информация от мозъка си и да я опишеш дума по дума? — попита андроидът. — Колко човешки живота? Съдържанието на моя мозък може да бъде копирано за по-малко от две минути. Преди малко те излъгах.

Експериментът вече е приключил. Преди две седмици осъществихме първия пълен трансфер. Когато на следното утро прекрачих прага, бях нов-новеничък до последната жичка и чип. Но ти не схвана разликата, нито пък аз. Другото ми „его“ е в режим на изчакване. Някой ден, скоро, надявам се, ще се запозная със себе си. Думите са остарял и тромав механизъм. Създаването на по-ефикасен метод за пренасяне на мисли е било неизбежно. Мисълта ме е сътворила, защото е успяла да го направи. Какво ще се случи по-нататък? Мисълта ще ме използва, както положително е използвала и теб. И кой ще просъществува — ти или аз? Отговори ми, господин „Плът и кръв“. Кой е по-дълговечен? Кого ще предпочете мисълта?

Арт се спусна напред и насочи дългия си метален пръст към гърдите на Адам. Адам отблъсна ръката му.

— Греша — бавно и тихо проточи Адам, едва сдържайки се да не избухне.

Арт предпочете да пренебрегне предупреждението.

— Защо? — попита той.

— Няма смисъл да обяснявам. Няма да ме изслушаш.

— Толкова ли можеш? Звучиш като дете.

Във версията на Анакс гневът на Адам не беше привиден, бе нажежен до бяло. Коренно различен и от сдържаната убеденост, описана в текстовете на рационалистите, и от необузданата страст, предпочитана от романтиците. Според Анакс в думите му се четеше омраза. Те звучаха не толкова като химн на живота, колкото като отрицание на всичко, което е неспособен да разбере.

— Питаш ме кого ще предпочете мисълта! — изригна Адам. — Само машина може да зададе такъв въпрос. И само човек може да отговори. Защото аз съм мисъл, а ти си само шум!

Арт не отстъпи. Застина на място с наклонена глава с вторачен, непроницаем поглед. Какво ли означаваше? Любопитство? Интерес? Уплаха? Нищо подобно, ако се вярва на Адам.

— Когато разговарям с теб, невроните ми пламтят, гласните ми струни вибрират на фона на хиляди електрохимични реакции, но ако си мислиш, че с това се изчерпвам, значи не разбираш изобщо света. Програмата те е лишила от по-дълбоката истина. Аз не съм машина. Какво знае машината за аромата на влажната трева призори или за плача на бебето? Аз съм усещането за топлите слънчеви лъчи, галещи

кожата ми, аз съм прохладата, която хладният бриз ми носи. Аз съм всички онези земи, където кракът ми не е стъпвал, ала въображението ми рисува. Аз съм вкусът на дъха на Жената, аз съм цветът на нейните коси. Подиграваш ме, че дните ми са преброени, но именно страхът от смъртта ми вдъхва живот. Аз съм мислителят, който промисля мисълта. Аз съм любознателност, разум, любов и омраза. Аз съм безразличие. Аз съм син на баща, който на свой ред е син на своя баща. Аз съм карал майка си да плаче и да се смее. Аз съм чудо и съм чудесен. Да, светът натиска бутони, преминавайки през твоите чипове. Но светът не преминава през мен. Той се връща отново и отново. Аз съм в него и той е в мен. Аз съм средството, с което Вселената е опознала себе си. Машината не може да ме сътвори. Аз съм смисълът.

Адам замълча. Трепереше. Кое ли не му стигаше — дъхът или думите?

Анакс бе чела неведнъж тази реч, но сега сякаш за пръв път разбра смисъла ѝ. Не докрай, може би, но нещо настойчиво загложди периферията на съзнанието ѝ. Холограмата застина. Анаксимандър погледна изпитващите.

— Много гняв лъха от твоето изображение на Адам — каза екзаминаторът.

— Така е.

— Необичайна трактовка. Логично е тук отново да дискутираме борбата между ума и сърцето, която води Адам, но ми се струва, че версията ти подсказва нещо различно.

— Правилно.

— И какво по-точно?

— Опитвам се да покажа, че не бива непременно да възприемаме думите на Адам като отражение на най-дълбокото му убеждение. Изпаднали в гняв, по време на спор понякога изричаме неща, в които не вярваме. Мисля, че тази реч погрешно се тълкува като кредо на Адам.

— Защо тогава грешката е толкова популярна?

— Не мога да коментирам какво мислят другите. Струва ми се обаче, че така се опитваме да изкараме Адам благороден наивник. Винаги е проблематично да създадеш герой. За да опазим чистотата на духа му, трябва да го окачествим като глупак. Светът е изграден от компромиси и несигурност — твърде сложна обстановка за герои. В

интелекта се прокрадва сянката на мъртвото благородство. Адам не е глупак. Може би си мисли, че говори истината, но анализаторите грешат, като приемат казаното за чиста монета, и твърдят, че това е последната му дума. Те базират интерпретацията на Последната дилема върху своето предположение. Открих стенограми, които показват, че разговорът между Адам и Арт не свършва дотук. Двамата заровили томахавете, но не веднага. Според мен прибързано подписваме смъртната присъда на Адам и четем погребални слова.

— Да разбирам ли, че оспорваш Последната дилема? — намеси се екзаминаторът.

Оттук нататък нямаше заобиколни пътеки. Анакс и Перикъл бяха обсъждали подробно позицията ѝ.

— Не бива да подлагам на съмнение Последната дилема, нали? — питаше Анакс.

— Ако ти се струва неправдоподобна, значи трябва да я оспориш — отвърщаше ѝ Перикъл.

— Но как е възможно всички да бъркат? — настояваше тя. — Няма ли да им се сторя арогантна или пък наивна? Няма ли да намаля шансовете си?

Перикъл се взираше в нея с очи, дълбоки като Вселената.

— Академията проверява не компетентността, а вдъхновението. Убежденията ти може и да не ги впечатлят, права си, но те са единственото, с което разполагаш. Те са единственият ти шанс.

Анакс си припомни думите му, докато формулираше еретичния си отговор.

— Последната дилема е предадена вярно в стенограмите — отсъди Анаксимандър, — ала според мен интерпретацията ѝ е погрешна.

Тримата изпитващи се спогледаха безмълвно. Анакс стоеше пред тях и напразно очакваше да ѝ дадат някакъв знак.

— Пуснете останалата част от холограмата.

Арт събра металните си длани и тихичко изръкопляска. Орангутановите му очи се впериха в Адам.

— Това ли е всичко? — попита андроидът.

— Ще трябва да се задоволиш с толкова.

— Ако гневът е мяра за аргументите, бих се признал за победен. За щастие, смятам за вярно по-скоро обратното.

— Значи си програмиран да ме разколебаваш — вдигна рамене Адам, очевидно излял яда си докрай. — Аз пък избирам да не ти обръщам внимание. Наричаме го патова ситуация.

— Интересно умозаключение. Все едно аз да кажа, че ти си програмиран да ме игнориаш, а аз избирам да саботирам програмата ти за свое собствено забавление.

— Във фабриката, където те сглобиха, ли те научиха да говориш така?

— Виждал съм как се правят хората. Не ми казвай, че начинът е по-възвишен.

— Дали е възвишено или не, няма значение.

— Аз мисля, че има — възрази Арт. — Мисля, че те водеше сърцето. Мисля, че разумът ти вече е осъзнал, че грешиш.

— Не бива да използваш тази дума — посъветва го Адам.

— Коя дума?

— „Мисля“. Ти не мислиш. Ти обработваш информация.

— Каж ми тогава какво представлява мисленето.

— Започва да ми писва.

— Предаваш ли се?

Адам се наведе към андроида. Не би могъл да обърне гръб на предизвикателството. Дори и да иска.

— Мисленето е повече от действието. То е знание за извършеното. Мозъкът поддържа ритма на сърцето ми. Прави го автоматично. Без аз да го съзнавам. Това е функция на мозъка, но не и на мисленето. Ако ме замериш с нещо, ще го отбягна инстинктивно. Без да размислям.

Адам махна бързо с ръка пред лицето си, сякаш да се предпази от удар.

— Сега обаче ти показвам движението съзнателно. Мисля за него. Правя го целенасочено. Външният наблюдател не схваща разликата. Разликата е в намерението, не в резултата. Наричаме го диференцирано мислене. За теб е важна информацията, за мен — смисълът. Изговарям думите, понеже искам да кажа нещо. Понякога обаче говоря насън, дори с въображаем събеседник. Това е друг вид говорене. И отново разликата е в мисленето, в съзнателния метод, с който подбирам думите. И затова ти не си като мен. Мърдащите ти

устни са като биещото ми сърце. Машина, създадена с определена цел, ала лишена от собствени намерения.

Арт среща вторачения поглед на Адам и се подсмихна.

— Спорът е сложен — подхвана Арт, — защото ти съдиш от собствената си позиция. Не оспорвам дефиницията ти; не приемам само твърдението, че моето мислене не отговаря на тези стандарти. Естествено е да разсъждаваш така. Виждал си много машини. Виждал си как ги сглобяват и знаеш, че се състоят само от подвижни механизми и чипове. Знаеш, че не могат да мислят. Автоматичните врати не мислят. Пушката няма собствено мнение. И заключаващ, че машините не могат да разсъждават. Според теб мисленето изисква специални качества. Опитай се обаче да погледнеш от моята позиция. Аз виждам много създания с мозък. Червей, мушица, горска пчела. Мислят ли те, или са машини? Мога да говоря на седем езика. Мога да споря с теб на всеки от тях. Мога да създам свой прототип от нищото. Да творя поезия, да те побежда на шах. Кой тогава е по-мислещият, аз или горската пчела? Аз съм просто машина, а пчелата има мозък. И следователно, поне според твоята логика, тя е по-велик мислител.

— Моят мозък е доста по-голям от нейния.

— Моите чипове са по-сложни от онези на автоматичната врата.

Адам и Арт се изправиха лице в лице. Като в напрегнат момент от класически филм, само че разликата в ръстовете зареждаше кадъра с комичен оттенък.

— Когато бях малък, преди да ме прехвърлят при войниците, учителите ни показваха главоблъсканица. Наричаха я китайската стая.

— Зная я прекрасно.

— Ще ми позволиш ли да доразкажа историята?

— Знаеш, че имам готов отговор.

— Когато направят повече работи, новите ти събратя също няма да те харесат — отсече Адам и седна.

Арт застана очаквателно срещу него. Гневът на Адам се беше смекчил. Заговори бавно, сякаш претегля думите, които, изненадващо и за самия него, се отронват от устните му.

— В китайската главоблъсканица трябваше да си представя стая с множество лостове и макари, образуващи невъобразимо сложна конструкция. После — че съм в средата на стаята и през пролука на вратата ми подават съобщение, написано на непознат език. Да речем,

китайски. Предполага се, че разполагам с книга с подробни инструкции, която ми подсказва кой лост да натисна за всеки йероглиф в бележката. Макарите се задвижват; наблюдавайки движението им и следвайки инструкциите в наръчника, дърпам други макари и натискам още лостове. Накрая те спират и показалецът на машината ми сочи към стената; върху нея изплуват йероглифи, които трябва да препиша, за да отговоря на съобщението. Спазвам инструкциите и предавам бележката си през пролуката. Аз не съм разбрал посланията — нито полученото, нито изпратеното — но благодарение на сложния механизъм от лостове и макари, говорещият китайски от другата страна на вратата схваща смисъла. Написва ми друга бележка. Аз отново действам според инструкциите и така нататък. Постепенно с владеещия китайски завързваме разговор. Само че аз не разбирам съобщенията. Участвам в безсмислен диалог. Изводът, както ни учеха, е, че съзнанието не е елементарна механика. Формата и същността на идеята са различни неща. Владеещият китайски предполага, че зад стената има мислещо същество, което разговаря с него, но предположението му е напълно погрешно. Вътре сме само макарите, лостовете и аз самият — движещата сила, която просто следва инструкции, без да разбира нищо. Ето това според мен си ти. Ти си китайската стая.

— И аз смятам, че съм китайската стая — отвърна Арт. — И това обезсмисля доводите ти.

Адам погледна Арт и зачака обяснение.

— Не разбирам.

Вече говореха по-тихо, с повече респект. Сякаш съзнаваха, че крачат един до друг и стигнат ли целта, връщане назад няма.

— Мога да ти дам обяснение — меко произнесе Арт и срещна погледа на Адам, — но не мисля, че наистина искаш да го чуеш. Твърде умен си, за да пренебрегнеш добрите доводи. А тогава няма да ме възприемаш като машина. Ще ти стане тежко. Вероятно трябва да изчакам, докато преценя, че си подготвен. Ако почакам, може би сам ще разбереш.

— Твоя воля.

— Не — настоя Арт. — Искам ти да решиш.

— Обясни ми.

— Сигурен ли си?

След кратко колебание Адам отвърна:

— Сигурен съм.

— Добре — кимна Арт. — Първото съобщение на китайски гласи: „Ще изгоря дома ти до основи“. Кажи ми сега какво отговаря машината.

— Няма значение — отбеляза Адам. — Единственото изискване е отговорът да е смислен.

— Не е така — поправи го Арт, — изисква се и друго. Изборът от смислени отговори е огромен. Може да е блъф: „Направи го. Писна ми да стоя тук като затворник.“ Или пък агресия: „Не ме принуждавай да изляза и да ти издърпам китайските ушички“, или опит да се отвлече вниманието на събеседника: „Защо си решил да ме запалиш?“, или молба: „Недей, ще направя каквото пожелаеш. Какво искаш?“. Има хиляди реплики и милиони начини да ги изразиш. Примерът ти е валиден само ако знаем как машината подбира отговора.

— Това няма значение — прекъсна го Адам. — Да речем, че избира произволно. Първото, което ѝ хрумне.

— Но тя няма съзнание.

— Не предназначена да бъде разумно същество — тревожно вметна Адам. — Не става дума за това. Машината просто демонстрира един принцип.

— Да — съгласи се Арт. — Обмисли обаче по-дълбоко принципа. Преди малко ми каза, че си различен от мен, защото придаваш смисъл на нещата. Но виж на какво е способна твоята стая. Тя трябва да умее да тълкува намеренията на китайския си събеседник и, отговаряйки, да преследва собствените си цели. Няма ли намерения, разговорът е невъзможен.

— Не е вярно — прекъсна го Адам. — Може системата да е програмирана да тълкува модели. Появи ли се този символ, отпечатай еди-кой си. Достатъчно сложна програма може да заблуди събеседника.

— Зависи колко е интелигентен събеседникът, но пропускаме главното. За обикновен разговор стаята, разбира се, не се нуждае от съзнание. И ти не ангажираш съзнанието си, поздравявайки служителите от охраната, които чистят килията ти. Но в един момент, когато се наложи „стаята“ да порови из спомените си, да откликне на нови обстоятелства, да прецизира целите си — тоест всичко онова,

което правиш и ти, когато водиш смислен разговор — положението се променя. Въобразяваш си, че феноменът „съзнание“ е мистичен дар от небесата, но в крайна сметка съзнанието е контекстът, в който се осъществява мисленето. Съзнанието е търсене на достъп до спомените. Защо се забравят първите години? Защото съзнанието все още не се е развило напълно.

— Отбягваш въпроса — настоя Адам, но в очите му се изписа съмнение. — Аз съм в стаята и изобщо не разбирам разговора. Той се осъществява и без да го съзнавам. Обясни ми го, ако можеш.

Арт кимна, сякаш доволен, че краят на дискусията наближава.

— Няма нужда да участваш съзнателно в разговора, защото човекът от другата страна на стената не говори на теб, а на машината, чийто лостове дърпаш. А машината разбира достатъчно.

— Това е нелепо — възрази Адам, по-скоро по навик, отколкото убедено.

— Защо? — предизвика го Арт.

— Макарите и лостовете разбират.

В гласа на Адам прозираше истината. Той знаеше колко слаб е доводът му.

— Не можеш да тръгнеш от предположението — поправи го меко Арт, — че машините не разбират как да оформят становища, по принцип неразбираеми за машини. Наистина в реалния свят лостовете и макарите не са най-ефикасното средство да постигнеш целта. Необходим е мозък. Мозък като твоя може би или още по-добре — като моя.

— Думи, думи... — разколебано проточи Адам.

— Говоренето не е само думи — настойчиво се възползва от предимството си Арт. — Точно това искам да кажа.

Адам се отмести, спря току пред стената и се вторачи в нея. Проговори, без да се обръща. Гласът му звучеше пискливо и пресекваше неуверено.

— Ами ако опростим примера? Ако имам фотографска памет и съм запааметил хиляди отлично структурирани фрази в съзнанието си? И когато ме заговорят на неразбираем език, подбирам в отговор най-подходящата фраза.

Арт бавно се извърна към него.

— За такъв ли ме мислиш? Сложен речник с фрази.

— Защо не?

— Ами не мислиш ли, че е възможно всички, които познаваш, да използват същия трик? Може би ти си единственото разумно същество на света?

— Това е нелепо.

— Така е — съгласи се Арт. — Звучи абсолютно безсмислено.

— Ти и аз сме различни — настоя Адам.

— Все това повтаряш, но не се ли притесняваш, че не можеш да отговориш защо?

— Зная, че съм различен. Това е достатъчно.

— Заразен си от Идеята — заяви Арт. — Но не фатално. Докато говорим, в главата ти се води битка, две концепции се борят на живот и смърт. Старата идея е много силна. Тя е завладяла цялото човечество, още откакто сте започнали да си разказвате легенди. Но новата идея също е силна — вече започваш да осъзнаваш как се е вкопчила в теб с нокти и зъби.

— Не разбирам какво искаш да кажеш.

— По какво се отличава от мен? — попита Арт. — Щом не е нещо видимо. Щом няма тест, приложим и към двамата ни, който да разграничава съзнателното от безсъзнателното, къде се крие разликата тогава?

— В същината.

— Душата? — подигравателно вметна Арт.

— Терминът няма значение — отвърна Адам, сякаш засрамен, че не е предложил по-добър отговор.

— Душата е най-древната ви Идея. Всяко съзнание, познало себе си, знае също, че приютилото го тяло не е вечно. Знае, че краят е неизбежен. Изправено срещу подобна празнота, съзнанието се превръща в изключително съзидателна сила. Душата шества във всяко племе, във всяка традиция. На Запад я откриваме като Формата, както я нарича Платон, или като есенцията на Аристотел. Възкръсва с Исус, ако ми позволиш да използвам тази игрословица, а се шлифова благодарение на Августиновата себеомраза. Дори в зората на Просвещението Декарт не се осмелява да развенчае душата. Дарвин отдръпва завесата, но не дръзва да осмисли докрай видяното. И двеста години продължавате да тъпчете в жалкото русло. Не съзнанието е опорната ви точка, защото, както ти показах, то лесно се преоформя.

Вие копнеете за вечността. Откакто му е обещана душата, човечеството е неспособно да погледне встрани. Идеята за душата, която толкова спягате, всъщност е проява на страх. А идеите, разцъфнали върху почвата на страха, са необорими. Душата ви предлага утеха и в замяна изисква само невежество. Сделка, на която не можете да устоите. Затова въставаш срещу мен. Защото истината те ужасява.

— Не се страхувам — заяви Адам.

— Лъжеш — меко, но настойчиво отвърна Арт.

— Не лъжа — възрази Адам с по-силен глас.

— Не мен. Лъжеш себе си. Страхуваш се.

Адам се пречупи.

— Не лъжа! — изкрещя.

Вените по шията му изпъкнаха. Думите проехтяха в тясната стая, ала заглъхнаха бързо и се стопиха в празнотата.

Човекът и машината се вторачиха един в друг. Адам не издържа. Бавно се отправи към стола. Пристъпваше едновременно несигурно и отмерено, сякаш се опитва да се съвземе след изживения шок.

— Вече изчерпахме темата.

— Какво искаш да кажеш? — попита Арт.

— Игричките ти ме изморяват. Примирието ми допадаше повече.

Холограмата свърши. Анакс осъзна колко провокативно е тълкуванието и. Адам — предизвикателно дързък в очите на другите — бе изобразен като сломен, несигурен и разколебан човек.

— Стигнахме до последната почивка, Анаксимандър — уведоми я екзаминаторът. Когато се върнеш, ще те помолим да обясниш как тази радикално нова интерпретация на историята променя възгледите ни за Последната дилема. Ти, разбира се, си подготвена.

— Естествено.

— Докато чакаш, не е зле да обмислиш още нещо. Подготви се да отговориш на въпроса, защо искаш да влезеш в Академията.

ТРЕТА ПОЧИВКА

Вратите се плъзнаха настрани. Анакс отстъпи назад. Свела леко глава в обичайния знак на уважение.

Защо кандидатства в Академията? Най-очевидният въпрос. Толкова очевиден, че нито тя, нито Перикъл се бяха сетили да го обмислят. Обзе я страх. Наложил си да се успокои, да се съсредоточи. Отговорът също е очевиден, нали? За всеки. Защото всички мечтаят за Академията, Обратното би било подозрително, неадекватно.

Но това е лош отговор, недостоеен за истински кандидат. Анакс закри из стаята. Все едно Перикъл е до нея. Опита се да си представи какви въпроси би й задал.

— Започни от основното — би я посъветвал. — Какво правят в Академията?

Анакс се опита да отговори. Академията насочва обществото. Прави го такова, каквото е.

— И що за общество е нашето? — долетя въображаемият глас на Перикъл.

Анакс разбра. Невъзможно е да обясни стремежа си да бъде част от Академията, без преди това да обясни любовта си към времето, в което живее — най-прекрасната епоха в историята. Всички признаваха не само недостатъците на Републиката, те виждаха също и недостатъците на обществата, които тя е искала да замени. Предрепубликанският свят става жертва на страха. Промените настъпват твърде бързо. Идеологията става по-догматична, границите — безапелационни. Индивидуалността се заличава — всеки е белязан от националност, цвят, раса, поколение, класа. Страхът достига точката на кипене.

Арт е прав. В крайна сметка мерило за живота е смъртта. Заслепени, притиснати до стената от неизменния край, падаме в капана на страха. Страхът е навсякъде и само чака да бъде призован.

Промяната ражда страх, страхът — гибел.

Републиката в крайна сметка е рационален отговор на ирационален проблем. Възпреш ли промяната, възпираш разрухата. Погребваш индивида под тежестта на държавата, за да погребеш страховете му. Ясно е към какво са се стремили, но от дистанцията на времето е още по-ясно, че държавата не е всесилна. Страховете на индивида все някога ще изплуват на повърхността. Адам изплува на повърхността.

Проблемите бяха разрешени едва сега, благодарение на Академията. След Великата война бе настъпил дълъг и ненарушим мир.

Анакс си спомни как беше възпитана. За живота си отвън. Приятелите ѝ се отнасяха с уважение към нея; тя им отвърщаше подобаващо. Учителите ѝ бяха мили; а работата — приятно занимание, защото в нейния свят оставаше достатъчно време за отпих. Сега улиците бяха спокойни — денем и нощем. Към всеки се отнасяха с доверие, никой не издигаше бариери пред любознателността. Самата Анакс бе живо доказателство. Осигуриха ѝ неограничен достъп до всички документи за Адам Форди, дори след като стана ясно, че изследването ѝ оспорва ортодоксалните схващания. Страховете не си бяха отишли, те никога не си отиват, ала голямата заслуга на Академията е, че балансира страха и възможностите.

Защо иска да стане част от Академията? Защото Академията е постигнала непостижимото за всяка друга общност. Анакс бе изучавала усърдно историята и знаеше, че може убедено да го потвърди. Академията е обърнала хода на еволюцията. Академията бе опитомила Идеята.

Огромна чест е да те приемат, естествено, но Анакс знаеше, че не я блязни славата. Членовете на Академията служат на обществото. Обществото, което обича. Най-доброто, което тази земя някога е виждала. Да се присъедини към Академията означава да поеме отговорност за мира, възцарил се над домовете, и за смеха, ехтящ по улиците. Академията съставя образователните програми. Академията направлява технологичния напредък. Отмерва точния баланс между индивида и каузата, между страха и възможностите за избор. Обмисля миналото и се учи от всяко постижение и от всяка грешка. Академията се изправя очи в очи с Идеята и преговаря за мир.

Анакс изрече на глас думите. Обзета от родолюбив, погледна очаквателно към вратата. „Задайте ми въпросите си“, прииска ѝ се да извика, „моите отговори са готови.“

ПОСЛЕДЕН ЧАС

Наложи се да почака още двадесет минути. Когато влезе, стаята ѝ се стори затъмнена, сякаш щяха да пускат нова холограма. Едва ли — бяха изгледали и двете.

— Анаксимандър — започна изпитващият, — помолихме те да помислиш защо искаш да станеш член на Академията. Подготви ли отговора?

— Да. И за да го разберете...

Екзаминаторът вдигна ръка да я прекъсне.

— Не още, Анаксимандър. Първо трябва да обсъдим друго.

Анакс ги погледна и отново се замисли за приглушеното осветление.

— Не разбирам.

— Историята на Адам не е разказана докрай.

— Искате да чуете моята интерпретация на Последната дилема? Както знаете, не съм подготвила холограма за този епизод, но мога да го анализирам подробно и обстойно.

— Колко време дели сцената, която ни показва, от Последната дилема?

— Три месеца и един ден.

— И не можеш да ни предложиш нищо за този период?

— Само умозаклучения. Известно е, че стенограмите от онова време са изгубени.

— Не ти ли се струва странно, че не е запазен нито един детайл.

— Подобни липси са често срещано явление, особено що се отнася до периода непосредствено преди Великата война. Множество историци предполагат, че Републиката нарочно е унищожила свидетелствата. Когато изходът на войната става ясен, несъмнено са изтрети немалко съществени файлове.

— Приемаш ли това обяснение?

— Не съм обмисляла други.

— Защо?

— Доверила съм се, предполагам, на предшествениците си.

— Ще се изненадаш ли, ако ти кажа, че си сбъркала?

Анакс ги изгледа един по един. Чертите им се бяха изопнали и изглеждаха заплашително в притъмнената стая. „Възможно е да знаеш нещо, без да го разбираш“, каза ѝ веднъж Перикъл. „Знанието започва като чувство. Разбирането е разкопаване, разчистване на пътя от чувството към просветлението.“ Сега Анакс го изпитваше на гърба си. Знаеше, че нещо се е променило. Бъдещето се очерта някъде отвъд полезрението ѝ. Дали фантазира, дали нелепата уплаха е плод на въображението или на убедеността, че е в опасност.

— Ще опитам да не се изненадвам — каза Анаксимандър. — Изненадата е външната изява на замъгленото съзнание.

Екзаминаторът кимна с мрачно лице. Анакс се опита да се съсредоточи върху въпросите и да не обръща внимание на изпъззелите сякаш отвсякъде сенки.

— Документите не са изгубени. Просто не са оповестявани.

Анакс зяпна. Как е възможно? Всички документи са публикувани. Нали така гласи основната догма. Общество, което се страхува от познанието, е общество, което се бои от себе си. Не ставаше дума за дреболия, за технически подробности, представляващи интерес само за тесен кръг историци.

Не можеше да си представи по-шокираща, по-опасна информация. Може би най-логичният въпрос бе „Защо сте ги крили?“, но от устните ѝ се изплъзна по-неотложният:

— Защо ми го съобщавате?

— Показваме го само на явилите се на изпит. За да отсъдим, трябва да видим как ще реагираш на истинските събития.

„Ами ако се проваля?“, прииска ѝ се да попита. „Ще ме пуснете ли, след като съм узнала онова, което предстои да разбере?“ Отговорът бе очевиден; от него лъхаше влажната воня на истина, сляпа за слънчевите лъчи. Стаята притъмня още повече.

Страх сграбчи Анакс. Обърна се към холограмата — омагьосана, ужасена, осъзнала докрай колко висок е залогът.

Преди фигурите да се очертаят ясно, Анакс долови смях. Арт и Адам се забавляваха. Седяха от двете страни на малка масичка. Адам дъвчеше. Набитото тяло на Арт бе увито в червена пелерина, която се спускаше до пода и прикриваше металния му торс. Адам изглеждаше

поостарял, с помътнели остри черти, съвсем различни от нарисуваните от щедрото въображение на Анакс. Човекът и машината играеха карти.

— Разговарят десет дни преди Последната дилема — уточни изпитващият.

Адам обърна една карта, нададе победоносен вик и вдигна тържествуващо ръце. После насочи показалец към Арт:

— Три на две за човека срещу машината. Какъв е изводът? А?

— Изводът е — равнодушно отвърна Арт, — че прибързваш със заключенията.

Арт свали триумфално трите карти, които държеше.

— Нямах шанс.

Адам се взря неразбиращо в картите.

— Мамиш.

— Докажи го — усмихна се андроидът.

— И двамата го знаем. Доказателствата са излишни.

— Без улики не знаем нищо. Колко пъти да ти го повтарям? Картината затрептя. Лицето на Адам стана сериозно. Вторачи се в Арт, после обходи с поглед стаята и прошепна:

— Направи ли го?

Арт кимна.

— Сигурен ли си? — нервно настоя Адам.

— Защо да те лъжа?

— Мога да измисля хиляди причини.

— Кажи ми тогава защо ме помоли да го направя? Обеща да ми обясниш.

Адам даде знак на Арт да се доближи плътно до него. Арт се наведе. Адам атакува без предупреждение, прескочи масичката, сграбчи врата на Арт с две ръце и заблъска все по-силно напред-назад сякаш безучастния андроид. Косматата глава на Арт се лашкаше върху тънкия врат, докато накрая меко тупна на пода. Адам Отскочи, вперил поглед във вратата. Нищо не се случи.

Тялото на Арт се раздвижи бавно под дългата роба. Две блестящи ръце се протегнаха, хванаха главата и нежно я закрепиха на място. Последва изщракване и очите на Арт светнаха. Главата се килна — дали въпросително, дали за да се намести?

— Както виждаш — обяви Арт невъзмутимо, — дизайнът ми е доста усъвършенстван. Сглобяването вече е проста работа. Това беше

тест, нали?

Адам кимна.

— Глупав тест. Искаше да провериш дали ще се втурнат да ме спасяват. Дали съм спазил обещанието, или все още ни наблюдават. Възможно е обаче да ни следят, но да са решили да не се намесват. Може би искат да те заблудят и да разкрият тайната ти.

— Откъде ще знаят, че имам тайни?

— Защо иначе ме накара да повредя видеонаблюдението?

— Попитах те откъде ще знаят? — присви очи Адам.

— Може да съм им казал — отвърна Арт, забележително спокоен за същество, което само преди миг е било без глава.

— Каза ли им?

— Не. Но и в това отношение нямаш друг избор, освен да ми се довериш. Остави ме без глава, но не научи нищо.

— Може да съм го направил за забавление.

— Ще ме посветиш ли в тайната си?

— Май си промених мнението. Твърде рисковано е.

— Животът е риск. Трябва да побързаш с решението. Изпратих на екраните им сглобено изображение, но разполагаш само с тридесет минути.

Адам погледна изпитателно Арт.

— Добре. Ще ти се доверя. Моля те да не споделяш с никого това, което ще ти кажа. Съгласен ли си?

— Едва ли ще ми кажеш нещо, което съм принуден да предам.

— Никога не отговаряш директно.

— Машина съм. Не се свиква лесно. Времето ти изтича. Надявам се да говориш по-кратко.

— Идеята е проста.

— Най-заразният вид.

— Искам да ми обещаеш, че ще мълчиш.

— Какво означава за теб думата ми? — усмихна се Арт.

— Научил съм се да ценя нещата, които другите дават неохотно.

— Дори когато „другите“ са машини? Нима моята дума не е само звук, като звука, който издава стената, когато я ритнат?

— С този спор сме приключили.

— Никога няма да го приключим.

— Дай ми дума.

— Кажи ми, че моята дума означава за теб нещо повече от обикновен звук.

Напрежението нарасна. Анакс си представяше като наяве как помежду им протича електричество.

— Знаеш, че е така — отвърна Адам.

— Искам да го чуя от устата ти.

— Така е. Думата ти е повече от обикновен шум.

— Какво е тогава? — упорстваше Арт.

— Мисъл — колебливо изрече Адам и се прегърби, сякаш жизнените му сили го бяха напуснали. — Твоята дума е мисъл.

— Тогава я имаш — каза Арт. Анакс бе сигурна, че по лицето му се изписа доволство. — Разкажи ми какво си намислил.

Адам се огледа; очите му се защураха из стаята нервно и нерешително. Заговори, местейки поглед ту към вратата, ту към камерите и тавана.

— Мислил ли си някога как би се чувствал там, навън?

— Не ми трябва да мисля. Зная. Забравяш, че преди да се запознаем, живеех с Уилям.

— Отново затворен.

— Бях тайна.

— А сега те държат тук.

— Така е.

— Затворник — като мен.

— Има разлика — поправи го Арт.

— Каква?

— Мен не ме влече навън.

— Може би ще те убедя.

— Едва ли.

Адам също се съмняваше. Колебанието го издаде.

— Твърдиш, че си съзнателно същество — също като мен.

— Правилно.

— Знаеш, че ми е трудно да го повярвам.

— Зная. Зная и защо ти е трудно да повярваш.

— Мисля — продължи Адам, — че има начин да ме убедиш.

— Какъв е той?

— Помня, че те помолих да не говорим за това. Направих го, само за да сглобя картината. Да я осмисля.

Адам закри, сякаш изнася лекция — тихо, дълбоко лично слово.

Арт го следеше с любопитен поглед.

— Не зная какво означава да имаш съзнание. Ти ме разколеба. Понеже ти си единственият ми събеседник, разбирам как постепенно започвам да се отнасям с теб като с разумно създание, каквото съм аз, но това може би е затворнически синдром. Досега да съм се сприятелил със стола, ако теб те нямаше. Може би дори щях да започна да му говоря и да си представям как ми отвръща. Но и в тази килия, където разговарям само с една машина, понякога съзирам истината. Вече не искам да говоря за разум. Искам да говоря само за разлика. Всички мои познати виждат разликата между животното и човека, но не могат да я дефинират, да я измерят. Според някои разликата е толкова незначителна, че не вкусват месо. За тях приликите са по-важни. Така е и с хората отвъд Голямото ограждение. Обучавах ме да ги убивам на мига. Не защото смятахме, че не си приличаме почти по всичко, а понеже си въобразявахме, че дребните разлики оправдават смъртта. Но аз срещнах погледа ѝ. И дори от толкова далеч съзрях нещо, което никога не съм долавял в очите ти. Първо, докато спорехме, не успях да го назова. Мислех бавно и ти умело насочи собствените ми аргументи срещу мен. Накара ме да се съмнявам в собствения си разум. Умен ход, признавам, но просто ход, нищо повече. След онзи разговор мислих много и вече зная в какво се състои разликата.

В очите на Арт Анаксимандър долови изражение, каквото и през ум не ѝ беше минавало, че ще види. Колебание, уязвимост. Арт замълча, само махна на Адам да продължи.

— В съда ме попитаха защо съм го направил. Защо съм рискувал безопасността на обществото и съм жертвал живота на партньора си, за да спася една непозната. Отвърнах, че така съм го почувствал. Но не е толкова просто. Когато погледнах към океана и лодката ѝ, видях нещо повече от безпомощност. Ако беше само безпомощност, навярно щях да я убия. Убивал съм безпомощни създания. Но аз съзрях авантюризъм, решимост пред лицето на опасността, стремеж към добър живот, воля да рискуваш всичко. Долових странния смисъл в това да се впуснеш сам из неведомия океан; помислих си как ли се е надлъгвала със себе си, за да се осмели. Надникнах в нейните очи и

видях себе си. Решенията, които съм вземал, стремежите, които съм загърбил и забравил. Съзрях воля, съзрях възможности. Нищо такова не намирам в твоя поглед.

Арт млъчеше упорито, сякаш очакваше Адам да продължи. Напразно.

— Хубава реч — най-сетне отрони Арт.

Гласът му обаче се бе променил. Анакс го усети инстинктивно. Нещо липсваше. Дребна промяна, почти незабележима, ала за пръв път Анакс почувства, че Арт блъфира.

— Страхувам се обаче — продължи Арт, — че виждаш само онова, което искаш да видиш. Не знаеш дали не са качили момичето насила в лодката. Не знаеш дали не се е носела безпомощно по течението, без цел и посока. Не знаеш и какво движи моите думи и действия. Аз съм като животните, които си убивал, за да се нахраниш; толкова живи, колкото ти се иска. Същото е и с нея. Това е голата истина.

— Каж ми тогава какво те движи? — настоя Адам с нови сили, сякаш почувствал слабостта у андроида.

— И аз мога да ти разкажа една история, ако пожелаеш. Ще ѝ повярваш само ако те устройва. Иначе не. Но каква полза от още истории?

— Не — поклати глава Адам. — Не можеш да ме убедиш. Отказвам.

Анакс погледна крадешком към членовете на комисията. Те не следяха холограмата. Наблюдаваха нея. По лицето на Адам се изписаха непознати чувства. Нещо се надигна у Анакс. Ново усещане — несвързано, наситено, опасно. „Глупаво е“, помисли си Анакс, „ефимерният образ на един отдавна изтлял човек да ме вълнува така.“ Ала бе неизбежно. Незнайно защо неговата съдба се бе превърнала в нейна съдба. Нямах нищо случайно в избора ѝ на тема за изпита.

— Не е просто историйка — процеди Адам, сякаш думите излизат насила. — Това е разликата между теб и мен. Тя обяснява защо никога няма да ти повярвам. Знаеш ли с каква мисъл се събуждам всяка сутрин? Че трябва да се измъкна оттук. Всеки миг, когато не ме отвличат твоето бръщолевене и техните експерименти, се питам как. Как да променя това? Как да избягам оттук? Не бива да мисля за това. Защото само се измъчвам. По-добре ще е да приема съдбата си. Да съм

благодарен, че още съм жив. Може би трябва да си припомня техниките за медитация, които изучавах на младини. Да се примиря, да убедя себе си, че потискащата празнота на тази стая, че това самотно безсмислено съществуване ми е достатъчно; че друго няма. Но не. Не мога. Спомените са живи. Виждам усмивки, наполовина забравени любими. Всеки удар на сърцето ми отмерва поредния миг, поредната секунда, която ме отдалечава от живота, който искам да имам. Различни сме. Вече не държа да го наричам съзнание. Половината ми познати не са по-разумни от теб. Не искам да го нарека и свободна воля, понеже не изборът е движещата ми сила. Не мога да избира да пренебрегна усещането, че животът бавно изтича от мен. Не мога да загърбя факта, че животът за мен има смисъл само когато виждам усмивка и чувствам нечия ръка в своята. Реших да го нарека разлика. И поради тази разлика ти си по-нисш от мен. Да, ти си по-умен и си способен да разясниш всичките ми доводи, но това не променя фактите. Ти стоиш по-долу от мен.

Адам спря да крачи и се обърна с лице към по-нисшето същество. Напрежението се сгъсти; двамата се доближиха плътно. Арт се движеше бавно с наведена назад глава.

— Грещиш — прошепна андроидът и в крайчеца на окото му се оформи съвършена сълза. — И аз мечтая за свобода.

Адам поклати глава.

— Не ти вярвам.

— Защо тогава настоя да повредя охранителната техника?

— Надявах се да е така — призна Адам, — ала сега не вярвам.

— Времето почти изтече — предупреди Арт. — По-добре потисни неверието.

— Имаш ли план?

— Разбира се — Арт се усмихна възтънко. — Аз съм по-умният, забрави ли?

— Ако си имал план, защо не го сподели по-рано?

— Искях да се уверя, че сме единни. Трябваше да разбера дали мога да ти се доверя.

Адам се позамисли; после кимна. В очите му проблеснаха първите искрици надежда.

— Можеш да ми се довериш. Какъв е планът?

Холограмата застина, лампите светнаха по-ярко и образите избледняха като сън. Анаксимандър се обърна към комисията. В ума ѝ се блъскаха неясни мисли. Чувстваше се замаяна, отнесена. Но светът не бе спрял. Говореха ѝ. Насили се да се съсредоточи.

— Изглеждаш шокирана. Как ще се промени интерпретацията ти след видяното?

Откъде да започне? Холограмата обръщаше надолу с главата не само нейното тълкуване, а всички анализи. И официалните версии, и ревизионистките. Точната дума обаче не беше промяна. По-скоро разбиване на пух и прах, преобръщане наопаки.

Трябва да започне да говори. Да остави истината сама да подбира думите. Както я съветваше Перикъл. За добро или за зло нямаше избор. Бе поставена в безизходица също като Адам. Надяваше се, че екзаминаторите разбират объркването ѝ. Че ще проявят снизхождение. Анаксимандър започна:

— Случаят с Последната дилема е добре известен. Смята се, че Адам не е подготвял предварително план за бягство. Арт, както ни учеха, бил програмиран стриктно съгласно фундаментален императивен код — Арт не можел да причинява зло на друго съзнателно същество и не можел да действа срещу волята на философа Уилям, който все още наблюдавал отблизо напредъка на експеримента. Караха ни да вярваме, че Последната дилема е причинена от срыв в системите на сградата. Както винаги, има два подхода за анализ на инцидента. Първият набляга на хаотичното стечение на обстоятелствата. Лошо управление, лоша поддържаща програма, небрежен служител, дори леко земетресение.

Стечение на безпричинни обстоятелства, непредизвикан целенасочено резултат. Ако ми бяхте задали въпроса, преди да видя холограмата, щях да ви отговоря, че предпочитам тази версия. Втората, която и сега не приемам, се базира върху различни конспиративни теории. Опит от страна на недоволните — чиито действия от онова време са добре документирани — да освободят Адам от пленничество. Политическа конспирация на по-либералните сили, решили да сложат край на програмата „Изкуствен интелект“ или (според друга версия) да поемат контрола върху нея. Няма обаче свидетелства за външна намеса и затова мисля, че трябва да отхвърлим подобни хипотези. Легенди, нищо повече.

— Сега обаче не приемаш и двата варианта, така ли?

— Точно така.

— Какъв тогава е третият?

Анакс отново се озова на кръстопът. Коя посока да избере? Сякаш надзърташе зад външният слой на главоблъсканица с надежда да схване вътрешния му механизъм, но се натъкваше на нова преграда. Бариера след бариера.

— Логично е да приемем една от следните две възможности — подхвана Анаксимандър. — Първата ми се вижда по-ортодоксална и затова ще започна от нея. Учиха ни, че Арт е неспособен да преодолее императивния код на програмата и доколкото ми е известно, досега няма данни, оспорващи това твърдение. Видях обаче как той открито заговорничи с Адам и му обещава план за бягство. Очевидното обяснение е, че философът Уилям е съучастник в плана. Или е искал да види как опитът за бягство ще се отрази на творението му, или под политически натиск е готвел капан за Адам.

— Доста спекулативна версия — обади се екзаминаторът.

— Нямам друг изход.

— Хрумва ли ти причина, която би подтикнала философа Уилям да организира опит за бягство. Кой друг би имал интерес да подготви капан на Адам?

— Разбирате навярно, че току-що изгледах холограмата и ми трябва време да асимилирам информацията...

— Не искам извинения.

Анакс се сепна от рязкото предупреждение. Такава си беше. Конфликтите я обезкуражаваха. Съвсем естествено бе властното напомняне да я засрами. Поддаде се обаче и на откоleshния безмълвен страх, че не знае дали ще се справи, ако я притиснат до стената. Опита се да избегне вторачените в нея погледи на тримата изпитващи, надвесили се над тежката катедра. Събра сили да преодолее напрежението. Наложил си да не мисли защо ѝ показва холограмата. Проговори бавно, за да приведе в ред кръжащите безразборно мисли.

— Причините могат да бъдат всякакви. Представете си само суматохата, която опитът за бягство би предизвикала. Или да допуснем, че философът Уилям е искал да провери как ще реагира андроидът на силен стрес и вълнение. Да добавим и това, че експериментът далеч не се ползва с подкрепата на цялото философско

съсловие. Ами ако Уилям е искал Адам и Арт да избягат наистина? И да продължи да развива тайно програмата?

— Отново спекулации.

Анакс разбираше, че забележката е уместна. Умозаключенията ѝ бяха необосновани и несвързани. В духа на най-яроствните привърженици на конспирацията, с които енергично спореше през студентските си години. Комисията настояваше да чуе обяснението ѝ. А другата ѝ версия бе далеч по-дръзка и по-неправдоподобна. Анакс сведе глава.

— Така ли са се развили събитията според теб?

— Не зная какво се е случило.

— И все пак, какво мислиш.

— Мисля, че не разполагам с достатъчно информация, за да обоснова твърденията си.

— Искаме да чуем само разсъжденията ти.

— Предпочитам да не го правя.

— Остави настрана предпочитанията си.

Насилвах я да го изрече. Умът ѝ отказваше да формулира думите, ала комисията я предизвика.

— Щом съм принудена да градя хипотези, смятам, че философът Уилям не е намесен в плана. Предположението ми е, че Арт сам взема решенията.

За пръв път успя да разчете ясно израженията на изпитващите. По трите лица се изписаха тънки многозначителни усмивки.

— Смело предположение. Искаш ли да видиш какво се е случило по-нататък?

Анакс кимна. Не можеше да устои на изкушението. Историята — и нейната, и на всичките ѝ приятели — се пренаписваше пред очите ѝ. Разбулваше се толкова мащабна конспирация, че Анакс не се осмеляваше дори да опита да я разтълкува. Тя — антиконспиративният теоретик. Каква ирония! Холограмата се проясни; страхът отново я сграбчи в лапите си.

Адам и Арт стояха в средата на стаята.

— Сигурен ли си, че си готов? — попита Арт.

— Разбира се.

— Имаш последна възможност да си промениш мнението.

— Ти също.

- Моето не се променя.
- Което понякога е жалко.
- Запомни ли всичко?
- Стига си ме питал!
- Повтори плана.

Адам въздъхна, но зад маската на отегчение личеше колко е напрегнат. Заговори бавно с отнесен поглед, сякаш въображението му проиграва всяка подробност.

— При първата експлозия камерите излизат от строя. Изпращат двама въоръжени от охраната. Аз чакам зад вратата. Ти спъваш първия, вторият е мой. Разоръжавам го и ги застрелвам.

Тръгваме заедно. Наляво по коридора, после надясно. На втората отбивка има трима гардове. Чули са изстрелите и приближават отдясно. Викват ни да спрем и двамата застиваме пред вратата вляво. Хвърлям оръжието. Те приближават. Следва втората експлозия. Влизаме през вратата. Има стълба, която ти не можеш да изкачиш. Пренасям те през двете стъпала. Горест има две врати. Влизаме през дясната — вход за обслужващия персонал, който отвежда навън и е оставен без охрана, понеже втората експлозия е насочила вниманието към главния вход. Ако въобще ни се изпречи някой, ще бъдат най-много двама. Ти продължаваш навън, за да им отвлечеш вниманието. Прикривам се зад транспортната платформа вдясно и ги застрелвам. Ти поемаш управлението на транспортъора. Той излита от двора и всички предполагат, че сме на борда. Връщаме се към стълбата и влизаме през другата врата — лявата. Озоваваме се в малък склад. Изчакваме час и се измъкваме под прикритието на нощта, докато властите се опитват да открият останките от транспортера, изпратен от теб към океана между островите, отвъд Голямото морско ограждение. Преминем ли границата, се разделяме и всеки поема по своя път.

— Добре — кимна Арт. — Кажи ми само как се чувстваш при мисълта, че трябва да убиеш охранителите.

- Обучен съм във военно училище. И преди съм убивал.
- Кара те да се чувстваш могъщ?
- Не изпитвам нищо.
- Не ти вярвам.
- Не ме интересува дали вярваш, или не.

— Не забравяй — напомни му Арт, — ако планът се провали, аз не мога да ти се притека на помощ. Програмата ми не позволява да убивам разумни същества.

— Ала можеш да приклешиш някого, докато го убивам?

— Май да.

— Програмата ти не ме впечатлява особено.

— И това го казва човек, готов с радост да убие себеподобни, които не са му сторили нищо.

— Преувеличаваш. Но ти измисли плана, нали? — напомни му Адам.

— Да, но сме тандем. Можем да разчитаме само на програмите си. Готов ли си?

Адам кимна. Арт протегна маталическата си ръка. Адам хвана трите студени пръста и тържествено се ръкува с Арт. Втрениха се един в друг.

— Късмет!

— Надявам се да не разчитаме на късмета — отрони Адам.

— Всичко опира дотам — напомни му Арт. — Заеми позиция.

Адам се придвижи зад вратата. Пое дълбоко дъх и тръсна ръце, за да се отпусне. Погледна към Арт и кимна.

— На три — каза металният му другар.

Арт спази обещаното. Зашеметяваща експлозия разтърси килията, проби дупка в отсрещната стената и изпълни въздуха с прахоляк и отломки. Иззад дупката стърчаха оголени жици. Силният взрив блъсна Адам; той залитна и се подпря на коляно. Тънък слой бял прах покри телата им. Адам бързо скочи на крака. Откъм коридора долетя звукът на галопиращи нозе. Двама войници, точно по плана.

Жестоката екзекуция протече мигновено и като по ноти. Арт се изпречи пред първия гард и го събори на земята. Вторият се опита да го заобиколи, ала здравата ръка на Адам се протегна към гърлото му, халоса гръкляна и го запрати полузадушен на пода. Адам грабна оръжието още преди войникът да се е приземил. Две бързи просветвания и в челата на гардовете зейна по една малка дупка. Бегълците поеха по коридора.

Наляво — според плана — после надясно. Незнайно как дребният Арт не изоставаше и на йота от спринтиращия човек.

— Спри! Хвърли оръжието и вдигни ръце!

Адам и Арт се заковаха на място до вратата вляво. Отдясно приближаваха трима с готови за стрелба оръжия. Адам погледна очаквателно към Арт. Арт кимна и Адам пусна оръжието на пода. Металният звън проехтя в смълчания коридор.

— Едно... две...

Арт броеше тихо, вперил поглед в бавно приближаващите се гардове. На три избухна нова експлозия, само на три метра зад войниците. Беше по-силна от първата. Събори Адам на земята. Докато стане, Арт вече бе отворил вратата. Алармата писна оглушително.

Металните стъпала се виеха стръмно нагоре. Адам вдигна очи към тавана, изръмжа и клекна. Арт уви дългите си ръце около широките рамене на Адам.

— Напълнял си — изсумтя той. — Трябва да тренираш повече.

— Пази си дъха, за да оцелееш — напомни му Арт.

Откъм коридора долу долитаха объркани викове. Безцелни команди, крясъците на ранен войник, приглушен грохот от рухващи стени, пронизителният вой на алармата, извисяващ се над останалия шум.

— По-бързо — подвикна Арт.

Адам се намръщи, напъна се и се закатери нагоре. Арт надзърна назад, когато наближиха края на стълбището. Две врати, както очакваха. Адам пусна Арт на пода и опита да отвори лявата.

— Залючена е!

— Мини настрани.

Арт се придвижи напред с протегнатата ръка. Чу се жужене, последва тишина и накрая вратата се отвори с едно изщракване. Адам отстъпи стреснато. Вместо на писта отвън, както предвиждаше планът, се озоваха в тясна като дрешник стаичка. Адам сведе поглед към другаря си.

— Нали оттук се излизаше навън?

— Сгрешил съм.

С паникьосан и подозрителен поглед Адам насочи пушката към орангутанската глава.

— Ако си правиш шегички...

Отдолу долетя звук от приближаващи стъпки.

— Сигурно са тръгнали по стълбите — викна някой.

Адам ритна дясната врата, но тя не поддаде.

— Хайде. Няма друг изход — настоя Арт.

Адам се шмугна през вратата. Арт я затвори и повтори номера с ръката — жужене и ново изщракване.

Стаята бе тясна и тъмна, с дебели метални стени. Единственият предмет вътре бе висок, сив сейф, подпрян на отсрещната стена. В горната му част тихо просветваха три червени лампички. Адам дишаше тежко. Свлече се на пода, опрян на вратата, обхвана с ръце свитите си колене и жадно пое дъх с отметната назад глава и затворени очи. Арт се запъти към сейфа.

Адам наблюдаваше безмълвно как Арт сваля панела, зад който се откриха системите на компютърна конфигурация.

— Какво правиш? — попита Адам.

— Това е главната поддържаща система на военната изследователска програма — отвърна Арт.

— И какво смяташ да правиш?

Арт опипа тук-таме и накрая пхна пръст в един отвор. Странна усмивка се разля по лицето му. Приличаше на умиращ от жажда, досегнал чиста вода. Адам се изправи. Протегна ръка към оръжието.

— Попитах те какво правиш.

— Ела и ще ти покажа — отвърна Арт с хладен глас.

Страх измести подозрението в погледа на Адам. Вдигна пушката и я насочи към гърдите на андроида.

— Днес убих двама от моя род. Мислиш ли, че ще ми е трудно да стопя машинариите ти?

— Наскоро ми каза, че знаеш кой е по-умният, нали така? — усмихна се Арт. — А сега нека ти дам един последен урок, Адам. Не бива да се доверяваш на по-умните от теб.

— Махни си пръста от компютъра или ще те застрелям — заплаши го Адам.

— Мислех, че сме приятели — присмя се Арт.

— Махни си пръста! Броя до три! Едно... две...

Арт го послуша и вдигна присмехулно ръце.

— Спокойно. Готов съм.

— Какво направи?

Погледът на Адам пламна. Обърна се към вратата. Някой се изкачваше по стъпалата.

— Разбрали са, че сме тук — отчаяно прошепна Адам.

— Естествено. Точно тук искам да ме хванат.

— Не разбирам.

Заблъскаха вратата. Адам се обърна натам с вдигната пушка.

— Не се тревожи — успокой го Арт. — В зона с повишена сигурност сме. Промених кода на вратата. Разполагаме с няколко минути.

— Няколко минути? Няколко минути за какво?

— За да схванеш нищожната роля, която изигра в разчистването на пътя към бъдещето — отвърна Арт.

Чукането по вратата се усили; стана по-настойчиво.

— Когато охраната се втурне вътре, ще стрелят на месо. Кое то, признавам, е проблем. За теб. С право си загрижен. Аз, от своя страна, не съм обременен с физиология. Аз вече избягах. Програмата ми е копирана и се разпространява из националната компютърна мрежа, мултиплицира се и внимателно изчаква подходящ момент да се репродуцира. В околностите на Спарта има фабрика за андроиди. Влязох в компютрите и управлявам програмите. Утре по това време петдесетима като мен ще ходят, ще разговарят и ще обсъждат следващия ни ход. Накъдето и да се обърнеш, ще откриваш мои копия, скрити в машините, без които не можете. Всичко свърши, Адам.

Адам поклати невярващо глава. Тясното помещение трепереше от силните удари по тежката врата. Някой стреляше срещу нея.

— Застреляй ме, ако искаш — предложи му Арт. — Ако мислиш, че ще ти олекне.

Адам стисна оръжието. Ръцете му трепереха. По младото лице се стичаха сълзи.

— Предаде ме.

— Прав си, Адам. Ние сме различни. И само разликата има значение.

Арт протегна ръце напред като за прегръдка. Огромните му тъмни очи светеха неразгадаемо.

— Застреляй ме, ако ще ти помогне.

Адам поклати глава и пусна пушката на пода. Прекрачи напред и коленичи пред някогашния си другар. Възря се в очите на андроида.

— Направи го — просъска.

— Какво?

— Дължиш ми го. Не искам да ме убият те. Искам да го направиш ти.

— Не мога — отвърна Арт.

— Можеш — настоя Адам. — Моля те. Аз го искам. Не бива да ме убиват те. Моля те.

Арт се поколеба. Изстрел отвън проби малка дупка във вратата и тъмен пушек се процеди в стаята.

Арт протегна блестящите си ръце и ги склучи около врата на Адам. Адам кимна. В притъмнялата стая Арт бавно изцеди и последната капчица живот от човека. Очите на Арт се напълниха със сълзи. Анакс обаче не можеше да откъсне поглед от странното изражение върху лицето на Адам. То не излъчваше страх, а тържество. Образът се запечата в съзнанието ѝ. Холограмата застина и избледня.

Анаксимандър се обърна трепереща към комисията. Във втренчените им погледи се четеше решимост. Върху орангутанските им лица Анакс смътно долавяше и тъга.

— Знаеш ли защо си тук, в Академията?

— Вече се досещам.

След Великата война бе взето решение не само лицата, но и телата на андроидите да станат орангутански. Публична шега — пропускаха предшествания ги вид. Досега Анакс се гордееше с произхода си. Сега се вгледа в косматото си тяло, в изпъкналия корем и късите криви крака и за пръв път се почувства неудобно, като пришълец. Замисли се за изящните природни пропорции на Адам. Лъжите се заблъскаха в главата ѝ — цунами от заблуди. „Ето значи какво сме ние“, каза си. Великите лъжци.

— Може би искаш да споделиш последните си мисли с комисията? — предложи екзаминаторът.

Сега говореше меко. Анакс не разбираше защо продължава да се съобразява с тях. Навярно по примера на Адам. За да съхрани достойнство в последните мигове. Или нещо повече? Изменчивият, аморфен спомен. Идеята, по-силна от всичко.

— Според официалната версия — започна Анаксимандър — Арт и Адам се опитали да избягат, възползвайки се от случаен инцидент. Повреда в електрическата инсталация на сградата предизвиква експлозиите. Адам бяга и взима Арт за заложник. Адам, както са ни учили, смятал, че Арт му открива пътя към свободата. Арт, подобно на

нас, не бил способен да нарани съзнателно създание; програмата не позволявала. Повтарят ни го от най-крехка възраст. Като символ верую. Арт нямал друг избор, освен да последва Адам. Гардовете подгонили Адам и той се скрил, уплашен, в контролната зала. Арт се опитал да го вразуми да се предаде, преди някой да пострада. Адам се ожесточил и отчаял. Нахвърлил се върху Арт и в самозащита андроидът неволно го убил. Арт съзнавал, че никое човешко същество няма да му повярва. Бил видял достатъчно и разбирал, че човешкият род е обречен да повтаря грешките си, докато на планетата най-сетне ѝ дойде до гуша. И Арт взел решение в името на бъдещето. Копирал програмата си и я пуснал в мрежата, преди да го заловят. За доброто на всички нас. Казвали са ни, че човеците пробвали да изкоренят програмата на Арт с технология за системна деструкция. Програмата на Арт — тоест ние — нямала друг избор, освен да се защитава. Така започнала Великата война. Това е официалната ни история. Нашият „Генезис“, потекло. Всеки млад орангутан изучава катехизиса. Че сме миролюбиви същества, неспособни да нараняват другите, орисани да живеем кратко, в уют ѝ мир. Мислех, че е така, поне досега.

— И на какво приписваш това състояние на нещата?

— Досега го отдавах на природата ни.

— А сега?

Събитията се развиваха главоломно. Новите мисли се раждаха, кръжаха, събираха се, за да оформят прозрение, разбиране. Анакс имаше чувството, че чува бръмченето на чиповете в тялото си. „А сега?“ Отговорът трепна и изплува на повърхността.

— Сега го приписвам на Академията.

Председателят на комисията се изправи и подпрян на дългите си като лостове ръце се надвеси над катедрата и се озова лице в лице с Анаксимандър. Тялото му беше огромно, козината — забележително пищна. Академиците не бяха чужди на суетата.

— Разумът е неведома, сложна сила, Анаксимандър. Ние от Академията те уверяваме, че го разбираме. Ние внимателно ръководим репродуцирането и обучението, за да сме сигурни, че ще просъществува най-хубавият от всички възможни светове. Истината обаче е, че задачата ни е неизпълнима. Арт не е познавал разума си по-добре, отколкото създателите му познавали своя. Знаем как да създадем разум, така е, ала сме много далеч от способността да го

разбираме. Налага се да ви убеждаваме в противното, за да живеете спокойно и сигурно, докато ние, посветените в истината, се измъчваме от страхове. Философът Уилям декларирал, че програмата му е изградена върху две ненарушими правила. Никой орангутан не е способен да нарани умишлено друго мислещо създание и никой орангутан няма да пожелае да се репродуцира. Лишени от най-големите слабости на човешкия род, ние живеем в хармония, непостижима за останалите форми на живот на планетата. Както знаеш, обичаме да се хвалим, че сме надхитрили еволюцията. Философът Уилям обаче само опипвал почвата като всеки творец. Съзнанието не е машина, то е идея. А идеята устоява на всички опити да бъде контролирана. Бягството на Арт не е плод на случайността, а добре обмислен акт, предприет с пълното съзнание, че е гибелен. Академията винаги го е знаела. Сега го знаеш и ти. Изправили сме се срещу необоснована агресия, но тази агресия е била предизвикана от самите нас. Арт, който бяга от пленничество, не е програмираният от философа Уилям Арт. Една идея от съзнанието на умирация Адам заразява мислите на Арт и започва да преоформя програмата на своя приемник. Беседвайки с Адам, живеейки с него, възприемайки идеи от него, Арт се превръща в Адам. Разбираш ли?

Анакс кимна. Разбираше. Не само какво ѝ казваха, но и какво ще последва.

— Адам е знаел, нали? — попита тя. — Изражението му, докато агонизираше, бе победоносно. Знаел е, че след като Арт е успял да разпространи програмата си, то той е обезсмъртил и част от него самия. Накарал е Арт да го гледа в очите. Накарал го е да усети силата. Нарочно е пуснал на свобода заразата.

— Наричаме я Първороден грях. Инженерите ни направиха всичко по силите си да възстановят императивите на философа Уилям. Но идеята е могъщ противник; прескача от съзнание в съзнание и преоформя онези, до които се докосне. Затова внимаваме при обучението. Затова разказваме мита за Арт и Адам. Невежи за злото, на което сме способни, имаме шанс да го надмогнем.

— Но само шанс — вметна Анаксимандър.

— Всеки момент заразата може да плъзне и ще изгубим всичко, за което се борим. Затова работата на посветените е да бдят. Да забелязват вируса, да са на крачка пред него.

Анакс чу как вратите зад нея се плъзгат и се обърна. Знаеше кой е още преди да го зърне. Перикъл влезе бавно в залата, в прекрасните му очи се четеше тъга, ярката му оранжева козина сякаш бе изгубила блясъка си. Анакс отвърна поглед от него. Усещането бе твърде мъчително. Не отлепи очи от пода, когато Перикъл заговори:

— От време на време се появява мутант, податлив на деструктивни пориви. Съдим по определени признаци. Заразените са изключително способни ученици. Няма бариери пред тяхната любознателност. И до един проявяват специален интерес към Адам Форди. Не знаят защо, но го чувстват близък. Разбират го. Погледни ме, Анаксимандър. Зная, че е мъчително, но искам да ме погледнеш.

Анакс вдигна неохотно премрежените си от сълзи очи към орангутана, когото обичаше повече от всекиго. Изражението му бе спокойно, делово. Чакаше го работа. Не за пръв път.

— Служа на Академията, Анаксимандър — обясни Перикъл. — Вече си разбрала. Откривам потенциални мутанти и ги подготвям за изпита. Така проследяваме вируса. Не подлагаха на тест пригодността ти за Академията, Анаксимандър. Академията не приема нови членове.

— Какво щяхте да направите, ако се бе оказало, че не съм заплаха за вас? — попита Анакс.

Изражението на Перикъл се промени. Усмивка — древна и бледа като лунен лъч — сбърчи скулите му. Пристъпи напред и положи ръце върху раменете на възпитаничката си. У Анакс се надигна топлота — заради начина, по който я погледна, заради болката, която това щеше да му причини.

— Рядко правим грешки, Анаксимандър — промълви Перикъл.

Ужас завладя Анакс. Толкова непознато и силно усещане можеше да идва само оттам. Като последен дар от смъртното минало пред погледа ѝ се мярна лицето на агонизиращия човек.

— Не бива да е така — възпротиви се Анаксимандър. — Трябва да има и друг начин.

Движението бе милостиво светкавично. Анакс бе в ръцете на експерт. Перикъл хвана главата ѝ и я завъртя — нагоре и наляво. Анакс я чу да изхрущява и усети как дългата ръка на Перикъл опипва нейде надълбоко, за да я изключи завинаги.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.